

KONTTEXT

bulletin Institutu rodinné terapie
a systemických studií hl. m. Prahy
a
Nadace podpory zdraví

IX - 2 - 1993

KONTExT

bulletin Institutu rodinné terapie
a systemických studií hl. m. Prahy
a
Nadace podpory zdraví

Editor: MUDr. Petr Boš

Příspěvky zasílejte na adresu redakce:
KONTExT - MUDr. Petr Boš, Nad cihelnou 33, 147 00 Praha 4

Předplatné a distribuce:
Nadace podpory zdraví, Sokolská 54, 120 39 Praha 2

Roční předplatné, včetně poštovného činí 135,- Kč
Vychází čtvrtletně

O B S A H:

I. Informace

Vzdělávání v rodinné terapii v IRTSS v Praze	
Nabídka Institutu Virginie Satirové	3

II. Původní práce

Kalina, Vančura: Poruchy rodinného bydlení	5
Vančura, Henková, Kalina: Doplněk	10

III. Studijní texty

Hans Lieb: Psycho-somatika: Nerozlišitelný celek, intruktivní interakce, nebo strukturálně sdružená koevoluce?	11
---	----

IV. Capriccia

Fritjof Capra: Bod obratu - systémový obraz života (I)	22
--	----

V. Glosy

Zdeněk Rieger: Glosa druhá: Na pevnině	29
Michael Vančura: Starší zpráva o nebezpečných učitelích a příležitostech, které se zřikáme k vlastní škodě	31

I. Informace

Vzdělávání v rodinné terapii v Institutu rodinné terapie a systemických studií v Praze ve škol. roce 1993/94.

V září 1993 budou otevřeny pokračovací moduly B a C, které jsou již obsazeny (ústecká skupina a pražské skupiny).

V případě zájmu by v říjnu 1993 mohl být otevřen nový modul A pro začátečníky (viz Kontext VII-4-1991, str. 6-9). Zájemci se mohou hlásit do 30. 9. 1993 písemně na adresu: P. Boš, 147 00 Praha - Podolí, Nad cihelnou 33.

Nabídka Institutu Virginie Satirové

IVS v Praze pořádá letos m.j.

Kurs pro dvojice; který je určen dvojicím, které chtějí vytvořit a udržet zdravý vztah. Učí praktickým dovednostem z oblasti sebepoznání, komunikace, sexuality a vyjednávání. Nenahrazuje manželské poradny, ani psychiatrickou péči. Je dovezený z USA, kde má dvanáctiletou tradici a je vyhledáván i jako profesionální příprava pro práci s lidmi v organizacích. Výuka spočívá ve výkladu a z větší části v práci posluchačů na sobě, ve zkoušení a zažívání modelových situací.

Kurs trvá čtyři měsíce, jeden večer v týdnu plus jeden víkend každý měsíc. Celkem 110 hodin. Místo konání: Praha.

Počet účastníků maximálně 13 dvojic.

Začátek: první týden v září 1993, první týden v říjnu 1993, první týden v lednu 1994, první týden v únoru 1994.

Vede PhDr. Olga Holubová, psycholožka s šestnácti lety praxe, absolventka výcviku u V. Satirové a stáže pro lektory kursu PAIRS v USA.

Cena pro dvojici 2.990,- Kč. Možnost splátek 1.000,- Kč 1.000,- Kč a 990,- Kč před 1., 2. a 3. měsícem. V ceně je zahrnut studijní text cca 200 stran.

Informace a přihlášky: Olga Holubová, Kozlovská 16, Praha 6 160 00, tel.311561.

Virginia Satirová: Cesty k člověku (The New Peoplemaking, 1988)

Poslední nejobsáhlejší dílo známé americké rodinné terapeutky vychází konečně v češtině. Dosud bylo přeloženo do 28 jazyků, včetně hebrejštiny, čínštiny, japonštiny a písma Braillova.

V. Satirová (1916 - 1988) vstoupila do povědomí odborné veřejnosti v r. 1964 knihou Společná terapie celé rodiny (Conjoint Family Therapy). V ní popsala, jak tzv. indetifikovaný pacient je projevem nemocné rodiny a proto je potřeba léčit celou rodinu. Jako žena a sociální pracovnice byla ve světě autoritativních lékařů výstřední také svým přesvědčením, že ostrá hranice mezi profesionálním a osobním chováním je strategickou i morální terapeutickou chybou. Pacient je rovnocenný partner a terapeut používá své odbornosti a svého já k tomu, aby v něm probudil jeho vlastní zdroje a mechanismy uzdravy. Technika je důležitá až na druhém místě. Klíčovými momenty jsou jasná komunikace, úcta k sobě a k druhé bytosti.

Každá rodina přenáší z generace na generaci zvyklosti a morální zásady, které se vědomě nebo nevědomě absorbují. Odkrytí nevědomých poznatků z rodinné historie demystifikuje otázku "Kdo jsem?". Živé sochy a rodinná rekonstrukce jsou autorčiny typické verze psychodramatu, které osvětlují čas a prostředí, v němž fungovali předci, a ukazují jak se tato minulost odráží v interakcích a emocích potomků.

V Cestách k člověku autorka shrnuje své zkušenosti z padesátileté praxe. Na běžných episodách v životě rodiny ukazuje, jak se dají využít k osobnímu růstu a sebevědomí členů, zejména dětí. Kniha je psaná jasně a čtivě, často používá metafory. Pro Satorivou bylo zásadní, aby jí rozuměly i děti.

V Americe kniha slouží jako učebnice pro profesionály pracující s lidmi (sociální práce, podnikový management, školství aj.).

Předpokládaná cena brožovaného výtisku je 68,- Kč, 354 stran. Vydává Institut Virginie Satirové v září 1993. Objednávky prosím adresujte: Olga Holubová, IVS, Kozlovská 16, Praha 16, 160 00 Praha 6.

II. Původní práce z archivu ICFT 1987

PORUCHY RODINNÉHO BYDLENÍ

Kamil Kalina - Michael Vančura

1) Vysvětlení pojmů - co je normální a co je dysfunkční

Rodinné bydlení: dvousměrný děj, ve kterém byt nebo dům může

- vyjadřovat sebepojetí rodiny, strukturu její komunikace, koalic, přání a obran, blízkost a vzdálenost v rodině, individuaci a symbiózu;
- představovat pro rodinu problémovou situaci, která má být řešena, soustavu zhmotnělých pravidel nebo dokonce komplex determinant.

Habitém: sémiotická jednotka bydlení; věc, kus nábytku nebo strukturální prvek, který je materializací rodinných pravidel a vypovídá o problému nebo poruše (např. dveře pacientova pokoje, které "je zakázáno" zavírat nebo dokonce zamykat).

Osobní prostor: "bublina" kolem nás, kterou si všude nosíme s sebou a která představuje skutečný prostor Ega ve světě. Liší se u různých kulturních okruhů (Skandinávci mají větší osobní prostor než Arabové) u lidí s různě vystupňovanými osobnostními rysy nebo problémy (prakticky nulový osobní prostor u psychosomaticky nemocných, nadměrný u narcistických osobností, oscilující mezi nulou a nekonečnem u schizofreniků).

Teritorium: osobní prostor, stabilněji nebo trvale zakotvený na určitém místě, které člověk zakouší jako své vlastní, ztotožňuje ho se sebou a sebe s ním (= vzájemná identifikace osoby a teritoria) a brání ho proti vniknutí druhých osob. V této stati uvažujeme o teritoriích v rodinném bytě nebo domě, ale teritorium si člověk vytváří i na pracovišti nebo během jízdy vlakem).

Normální: každý člen rodiny má své teritorium, které je dobře definované a má uspokojivou velikost.

Dysfunkční: velká nerovnoměrnost ve velikosti teritorií, teritoriální fragmentace nebo rozštěp na "jádro" a "narázníkovou zónu". Nejzávažnější nález je chybění nebo pohlčení teritoria jednoho člena rodiny (znovu si připomeňme souvislost teritoria a Ega).

Hranice: "kůže teritoria"; určují jeho okraje, oddělují jedno teritorium od druhého a představují bariéru o různém stupni propustnosti, která musí být překonána, má-li dojít ke komunikaci. Hranice teritoria mají podobné vlastnosti jako hranice Ega v psychologii a psychopatologii.

Normální: hranice jsou jasné, ale ne rigidní a ne zcela nepropustné.

Dysfunkční: nejasné hranice, teritoriální zmatek, "všichni mohou všude, všichni sdílejí všechny prostory"; nejasné ohraničení rodiny od vnějšího světa - nebo naopak ztrnulé a nepropustné hranice, které omezují každodenní život rodiny a znemožňují komunikaci.

Rituály: vzorce chování, které nám umožňují vstoupit do teritoria druhé osoby s jejím svolením, tj. jako instruktoři. Nejjednodušší případ rituálu je "signál a odpověď", např. zaklepání na dveře a zavolání "dále!"- Složitější rituály vidíme např. při přijímání návštěvy.

Normální: rituály jsou používány s ohledem na autonomii každého člena rodiny, stupně separace, intimitu manželského páru a jsou k dispozici pro to, aby umožnily vstup návštěvám a odlišili rodinu od okolního světa.

Dysfunkční: rituály jsou zanedbávány nebo nejsou vůbec vytvořeny; pokus o jejich zavedení je vnímán jako vyjádření hostility nebo ohrožující distance (např. zavedení klepání na dveře v rodinách se zmatenou a nejasnou teritorialitou budí úzkost, je pokládáno za projev nepřátelství, odcizení atd). Někdy naopak přemíra přísně dodržovaných rituálů svazuje život rodiny a znemožňuje komunikaci a setkání. Jsou ještě jiné typy rituálů, které se nevztahují k teritorialitě, ale např. namlouvání, předávání kulturních vzorců, uzdravování atd.

Teritoriální značky: věci, kusy nábytku, ale také např. vůně, zápachy, exkrementy, hudba atd., které mohou

- upozorňovat ostatní: "Toto je moje teritorium, je obsazené a jsem to já, komu náleží";
- označovat teritoriální hranice jako hraniční kameny a sdělovat: "Můžeš jít až sem a dále už ne!";
- definovat změnu hranic, expanzi, intruzi, invazi do cizího teritoria, jako posunuté hraniční kameny, a říkat: "Co bylo tvé, je nyní moje", nebo "Mám vládu nad tvým územím".

Normální: teritoriální značky mají význam prostě a přiměřené informace o existenci a hranicích určitého teritoria. Jsou to věci, které především slouží jiným činnostem a potřebám a teprve v druhém plánu jsou používány jako značky a nabývají signální význam. Okolím mohou být interpretovány nejvýš jako tzv. funkční nepořádek ("Můj muž má hrozný nepořádek na svém stole, ale on se v něm vyzná a zlobil by se, kdybych mu to uklidila"), který nikoho zásadně neohrožuje.

Dysfunkční: teritoriální značky vypovídají o teritoriálním ohrožení, sporu nebo expanzi. Jejich signální význam je prvořadý, účelový se často ztrácí. Jsou-li interpretovány jako nepořádek, děje se to obvykle podobnými slovy: "Můj muž nechává svoje věci ležet po celém bytě. Snad mi to dělá naschvál, kdo to má pořádek po něm uklízet." Čím je dysfunkce rodiny hlubší, tím více úlohu teritoriálních značek hrají nejrůznější **symptomy**, např. bolesti u srdce nebo halucinace.

Trasy: linie pohybu mezi teritorií nebo z jednoho teritoria k důležitému místu, které slouží všem jako zdroj potravy, vody, zábavy a jiných potřeb (konkrétně např. lednička, televizor, koupelna, WC, okna a dveře).

Normální: trasy zajišťují přístup ke všem důležitým zdrojům a místům, jsou udržovány volně průchodné a nenarušují ničí soukromí.

Dysfunkční: trasy vedou přes určitá teritoria bez ohledu na soukromí osoby nebo dvojice. Na trasách se vyskytují **bariéry**, které brání jedné nebo všem osobám volně se pohybovat a dostávat se na důležitá místa v bytě nebo v domě. Bariéry mohou být selektivní: to, co jedné osobě ještě umožní volný pohyb, je pro druhou nepreko-

natelnou překážkou. Tento problém je znám z architektury, kde se nyní hodně hovoří o bariérách, které svět zdravých staví do cesty tělesně nebo smyslově handicapovaným lidem.

Je potřebné se na tomto místě zabývat vztahem mezi bariérou a teritoriální značkou. Často se zaměňují. Jestliže si např. rodiče zvykli volně vcházet nebo nahlížet do pokoje svého syna dveřmi, které jsou stále otevřené, potom když syn dveře zavře (teritoriální značka), rodiče to interpretují jako postavenou překážku (bariéru). Tato změna je často spojována se záměnou asertivity (přirozené prosazování vlastních teritoriálních a jiných práv) za agresivitu (násilné omezování nebo útočení na druhé). To má velký význam v rodinách s psychotickým členem. Je nutné zkoumat, **čí je teritorium** - zda toho, kdo brání, zda jde o společné území či trasu, nebo zda teritorium patří tomu, koho tam ten druhý nechce pustit. Značkovat si své teritorium je oprávněné, zatímco bariéra je vždy neoprávněná a vyplývá z nadměrných nároků nebo z nerespektování nároků druhých.

Zóny: oblasti bytu nebo domu, které jsou vyhrazené určitému typu rodinného chování a rodinných funkcí.

Normální: základní je rozdělení na zónu společenskou, soukromou a provozní. Každý člen rodiny má mít možnost

- být sám,
- být s druhými,
- dělat to, co potřebuje (domácí práce, úkoly, studium, hobby).

Dysfunkční: zóny jsou nerozlišené; zejména vážné je splnutí soukromé a společenské zóny, které jednomu nebo všem členům rodiny neumožňuje výběr mezi "být sám" a "být s druhými". Navíc se mohou objevit "magické zóny", které neslouží žádnému reálnému účelu, ale rodinným mýtům nebo symptomovým rituálům.

Vrstvy: na rozdíl od všech předchozích pojmů, které jsou spíše topologické, spojuje se pojem vrstev s časem a vývojem rodiny. Vrstvy jsou pozůstatky struktur bydlení z předchozích stadií života rodiny nebo dokonce jiných rodin.

Normální: určité památky, materializované vzpomínky, umění nebo starý nábytek, který je funkční i estetický v nových podmínkách.

Dysfunkční: vrstvy vypovídají o tom, že minulost je pokládána za hodnotnější než přítomnost rodiny; omezují současný život rodiny, brání jí v normálním vývoji a rodina není schopna se jich zbavit. Jindy se naopak setkáváme s tím, že rodina není schopna si nic ponechat; nejen že chybí "vzpomínky na minulost", která jsou důležitá pro identitu rodiny i jednotlivých osob, ale i veškeré zařízení je neustále obměňováno.

2) **Terapeutický přístup využívající ekologie bytu**

1. Kresba plánu bytu nebo domu ("family floor plan"):
 - a) pacient (klient, člen rodiny, účastník výcviku atd.) kreslí plán bydlení své současné rodiny - viz IRB, část 1 - 3,
 - b) terapeut kreslí plán sám po návštěvě v bytě, která je zaměřená na uspořádání bytu (členové rodiny provázejí terapeuta po bytě, vysvětlují, co kdo kde dělá, co kdo zařizoval, jak užívají jednotlivých prostor, atd.).
2. Analýza plánu - srovnávání s normálními nálezy, vyhledávání habitémů, které svědčí pro dysfunkci. Zde je potřebné odlišit tzv. "statisticky normální dysfunkci",

kteřá prostupuje populaci podobně jako zubní kaz a souvisí s konformitou, módou, nabídkou trhu, s technickými limity, kulturním a ekonomickým vývojem dané oblasti či s působením masových medií, zejména televize.

V Československu se "statisticky normální dysfunkcí" zabývá např. časopis DOMOV, bulletin BYDLENÍ a jiné dostupné publikace. Základní přehled normálních a dysfunkčních nálezů významných pro terapii podáváme v první části této práce.

3. Použití materiálu pro terapeutickou změnu; příklady,

- vysvětlení, diskuse, řešení problémů v rodině, v rodinné skupině "multiple family therapy", v psychoterapeutické skupině atd.;
- práce s teritoriální zkušeností individuálně, např. v hypnóze;
- podnícení změny nepřímo (viz IRB, část 4 - 7);
- fokalizace důležitý habitém, obvykle spojený s problémem separace identifikovaného pacienta nebo s problémy koindividuace manželského páru. Změna je plánována v malých krocích, rodině se zadávají přímé úkoly nebo paradoxní instrukce;
- zabývání se změnou většího rozsahu, např. zakotvení nové vývojové etapy rodinného života.

Mimo terapii se nabízí použití v poradenské službě interiérové architektury, při stavbě rodinného domku, atd.

4. Jiný přístup, který může doplnit předchozí: klienti kreslí plán bytu své původní rodiny, kde prožili dětství. Je důležité, jaké vzorce habitémů si ze své původní rodiny přinášíme - zejména jde-li o manželský pár, má toto odhalení minulosti každého z partnerů význam pro pochopení různých problémů jejich současného společného bydlení.

3) **Rodiny psychotických pacientů - přehled nálezů**

1. Fragmentace, rozštěp, pohlcení nebo chybění teritoria - zejména IP - souvisí s vážnou poruchou Ega.
2. Teritoriální hranice jsou vágní a nejasné - to odpovídá amorfni struktuře rodiny, chaosu a symbióze nediferencovaných Já (Ego mass, Ego enmeshment). Někdy lze nalézt nepřiměřenou rigiditu hranic v některých oblastech, což lze interpretovat spíše jako projev obrany než žádoucí separace a individuace.
3. Psychotické symptomy se objevují jako teritoriální značky ve smyslu ochrany hranic, kontroly a expanze.
4. Časté jsou bariéry, omezující volný pohyb jednoho nebo více členů rodiny; typicky se objevuje záměna bariéry a teritoriální značky, agresivity a asertivity.
5. Splývá soukromá a společenská zóna, tj. není výběr mezi "být sám" a "být s druhými".
6. Objevují se rozsáhlé magické zóny, které slouží iracionálním účelům a potlačují zóny reálného fungování.
7. Současné bydlení není přiměřené stupni vývoje, který by rodina měla dosáhnout, je "zamrzlé" v minulosti nebo v neosobní nečasovosti.

8. Teritorium celé rodiny je nepřiměřeně vymezené proti okolnímu světu, podobně jako uvnitř rodiny v bodech 2 a 3.
9. Změna některých klíčových habitémů je obsazena velkým ohrožováním, např. pokus o definici určité teritoriální hranice, vytyčení značek či návrh rituálu může být interpretován ostatními jako projev nepřátelství či odcizení.

4. Terapeutické souvislosti

1. Návštěva rodiny a poznání rodinného teritoria dává terapeutovi jedinečnou a cennou zkušenost o rodinné praxi a postavení IP v rodině;
 2. Tento přístup je založen převážně na pre-verbálních a neverbálních (pravohe-misférových) rovinách komunikace, které jsou pro všechny terapie zabývající se psychózou velmi důležité;
 3. Změna některých habitémů může vést ke změně v celém systému rodina-byt a k žádoucímu posunu psychotické situace;
 4. Ve hře jsou centrální body terapie psychóz či rodin s psychotickým členem: snížení amorfni chaotičnosti, nastolení diferenciací osob a generací v rodině, podpora separace IP a koindividuace všech členů rodiny, vyrovnání se s úkoly určitého vývojového stadia atd.
 5. Rodinná teritorialita představuje "skrytou dimenzi", náležící k rodinnému nevě-domí, ale je-li objasněna, je snadno srozumitelná a dostupná všem účastníkům terapie; i když je nutno i zde počítat s obranami, jiné obrany se touto cestou dají obejít;
 6. Nálezy, které toto hledisko přináší, koresponduje s přístupy a koncepty rodinné či osobní dimenze psychóz z jiných hledisek a zorných úhlů od psychoanalýzy po systémové teorie. Můžeme uvést práce R.D. Lainga, rozsáhlou literaturu z oblasti Ego-psychologie (G. a R. Blanckovi, M. Mahlerová), Jungovy interpreta-ce psychózy, např. jeho obraz sakrálního království - a dále množství pohledů z výzkumů rodiny a rodinné terapie; pojmy jako "amorfní rodinný nexus" (Zantner a Aponte), "kolektivní kognitivní chaos" a "pseudomutualita" (Wynne), "citlivost a konsensus" (Reiss), "enmeshment" (Minuchin), "undifferentiated family Ego-mass" (Bowen) a jiné.
- Významné souvislosti nabízí i práce Stirlina a spol. ("koindividuace" atd.).

Poznámka: Tento text je českou verzí materiálů presentovaných na ICFT formou posteru a workshopu "Dysfunction of the Family Dwelling". Pro účely této publikace byl poněkud rozšířen, není však upraven do obvyklé "článekové" podoby.

Doplňěk:

IRB (Inspirace pro rodinu a byt)

Vančura - Henková - Kalina 1984

- 1) **Nakreslete pláněk** vašeho současného rodinného bytu nebo domu.
- 2) **Zakreslete do něj:**
 - a) místa, která pokládáte za svoje nebo kde nacházíte svoje soukromí, která "patří k vám a vy k nim",
 - b) místa, která stejným způsobem patří k ostatním členům rodiny,
 - c) místa, která jsou společná (celé rodině, rodičům, dětem),
 - d) hranice těchto prostorů,
 - e) místa, která byste rádi užívali, ale něco vám v tom brání.
- 3) **Popište:**
 - a) jak jsou označeny hranice vašeho území?
 - b) co narušuje váš pocit soukromí na těchto místech?
 - c) co vám brání užívat prostor, který byste si užívat přál?
 - d) jak se mění uspořádání území ve vašem bytě během dne, během týdne ... ?
 - e) jaké pocity (pohody nebo nepohody) spojujete s určitými místy ve vašem bytě a s čím ještě tyto pocity souvisejí?
- 4) **Hry:**
 - a) zkuste se dívat na váš byt očima jiného člena rodiny (manžela, dítěte): vyměňte si postele, místa u stolu a pozorujte, co se děje;
 - b) zkuste změnit něco jiného ve vašem bytě a sledujte, jak to mění váš každodenní život;
 - c) posuzujte svůj byt, jako byste byli v kůži vašich známých, kteří od vás právě odcházejí a mluví spolu "o jejich bytě", "jak oni tam bydlí";
 - d) zkuste se dívat na svůj byt očima dítěte, lékaře, psa, tety z venkova, listonoše, návštěvníka z více nebo méně rozvinuté země;
 - e) nechte své hosty, ať ve vašem bytě něco přestaví;
 - f) jakou věc byste si nechali, kdybyste museli prodat většinu zařízení? Co byste zachránili při požáru nebo povodni?
- 5) **Jak byste chtěli bydlet?**
 - a) nakreslete pláněk domu nebo bytu podle svých představ a přání, srovnejte ho s kresbou svého partnera a dětí;
 - b) nakreslete se svým partnerem nebo i s dětmi dům nebo byt, kde byste chtěli společně žít.
- 6) **Odkud přicházíte?**

Nakreslete pláněk domu nebo bytu vaší původní rodiny, kde jste strávil dětství. Váš partner ať udělá totéž. Vysvětlete si pak vzájemně svoje náčrtky, srovnávejte a zkuste porozumět, jak žil ten druhý a jak se odlišné tradice každého z vás promítají do vašeho současného společného bydlení.

K. K., MZ ČR,
Palackého nám. 4
128 01 Praha 1

III. Studijní text

PSYCHO-SOMATIKA: NEROZLIŠITELNÝ CELEK, INSTRUKTIVNÍ INTERAKCE, NEBO STRUKTURÁLNĚ SDRUŽENÁ KOEVOLUCE?

Hans Lieb (Z. system. Ther. 10/4:(256-267, 1992)

Obsah:

Podle běžných modelů psychoterapie znamená psychosomatika jednotu těla a duše, těla a ducha. Tato proklamace jednoty však již předpokládá diferenci. Článek uvádí tři epistemologické základní modely, na něž se dají pokusy zredukovat, zachycující fenomenologicky nesporné vzájemné působení tělesných a duchovních událostí a podrobuje každý model kritickému hodnocení:

1. Model nerozlišitelné psychosomatické jednoty.
2. Model instruktivní interakce mezi psyché a somatem.
3. Model dvou operacionálně uzavřených strukturálně sdružených celků.

Aby se zamezilo epistemologickým omylům (např. předpoklad jednostranně instruktivních vlivů), morálním a terapeutickým problémům /terapeut jako tlumočnick mezi tělem a duší) a pro souhlas s naším západním světovým názorem obhájí se nakonec třetí model: tělo a duch jako strukturálně sdružené, autopoieticky autonomní celky, které jsou si navzájem prostředím.

Co je psychosomatika? Odpověď vysloví každý terapeut - nezávisle od svého terapeutického domova - rychle: s odkazem na řecké kořeny slova psyché = duše a soma = tělo, znamená psychosomatika jednotu těla a duše. Systemicky, tedy celostně orientovaní terapeuti se přitom cítí ve výhodě, vždyť vycházejí vždy z jednoty celku. Co se týče jednoty tělo - duše dá se lehce doložit vhodnými citáty epigonů celostního přístupu - např. Bertalanffy et al. (1977).

V dalším textu chci ukázat, že to není tak jednoduché. Pouhým postulátem jednoty není jednota vytvořena, a kde vytvořena být nemůže, tam nemá také být postulována. K mému překvapení naznačuje právě systemická teorie spíše odloučení těla od duše, než jejich sjednocení. Pokud vím, bylo toto téma v oblasti systémově terapeutické literatury málo projednáváno. Uvedu tři psychosomatické modely, na které se dá zredukovat většina výpovědí v tomto oboru, a budu konečně obhajovat model strukturálně sdružené koevoluce.

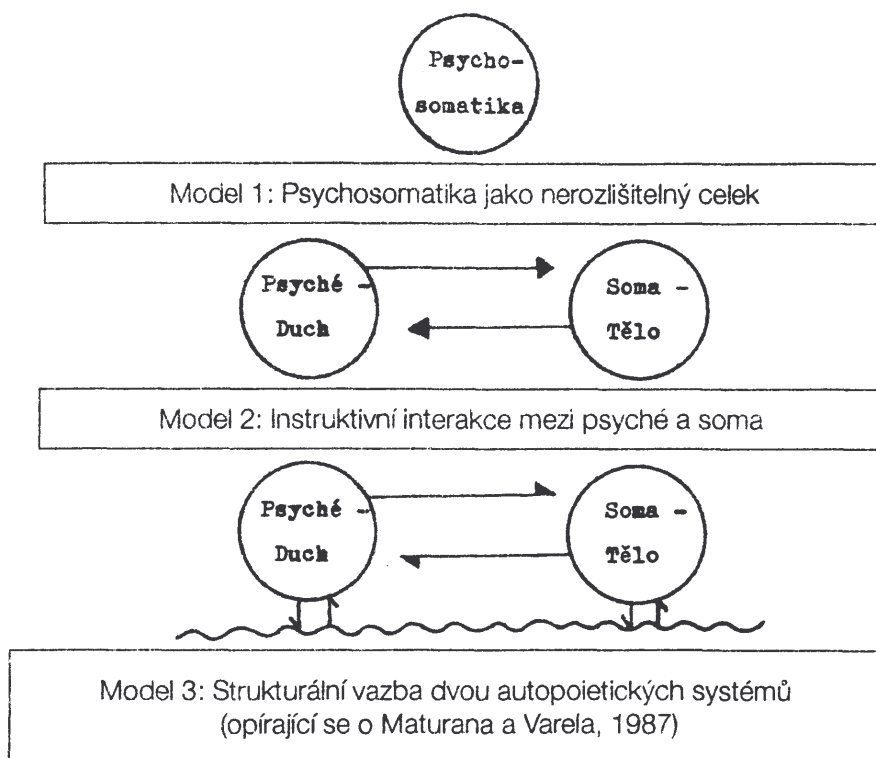
Že existuje vzájemné působení mezi psychicko-duchovně-duševními procesy (např. myšlenky) a tělesnými pochody (např. elektrochemická aktivita nervových buněk, svalová činnost, aktivita leukocytů atd.), to je známo jako fenomén a je to empiricky dokázáno. Zříkám se zde "důkazů". Každé psychosomatické dílo začíná odkazem na hovorovou řeč, v níž se projevuje jednota psychosomatická: Cituje se přetékající žluč, lámání si hlavy, bolest srdce atd. Tím se lidé dostávají na filosofickou půdu, na které se myslitelé prouží již 2 000 let. Odpovědi, které nám filosofové do

dnešní doby dali a dávají, musíme potom jako terapeuti zhodnotit, jak "vhodné" jsou pro naši práci ze zorného úhlu užitku, etiky a estetiky (Ludewig, 1988).

Základní psychosomatické modely

Rozliším následující modely (srov. obr. 1)

1. Model nerozlišitelné psychosomatické jednoty.
2. Model instruktivní interakce neboli vzájemného působení psyché a soma.
3. Model operacionálně uzavřených a strukturálně vázaných celků.

Psychosomatika jako nerozlišitelný celek

Tento model je právě tak nový jako starý. Vychází z toho, že oproti našemu obvyklému jazykovému rozlišování mezi psyché a soma, duch a tělo, je zde nesprávné a mylné předpokládat nějaký rozdíl. Důvody pro tento předpoklad mohou být ontologického nebo metodického druhu. Ontologicky se předpokládá, že existuje jen jedna jediná realita - buď je čistě fyziologicko - materiální, nebo je jen čistě duchovní. Metodologicky se nevylučuje existence dvou oblastí, ale z vědeckých důvodů se přisuzuje absolutní primát jen jedné, zpravidla materiálně - tělesné. Tak tomu je např. v "metodologickém behaviorizmu". Tzv. metafyzický nebo radikální behaviorismus zamítá navíc existenci samostatného duchovního světa. Tento názor, často označovaný jako "redukcionistický" naznačuje, že existují jen tělesné procesy; předpoklad duchovní roviny je prý sám fyziologickým procesem. Varianta tohoto směru vidí v duchovnu jen epifenomén materiálního.

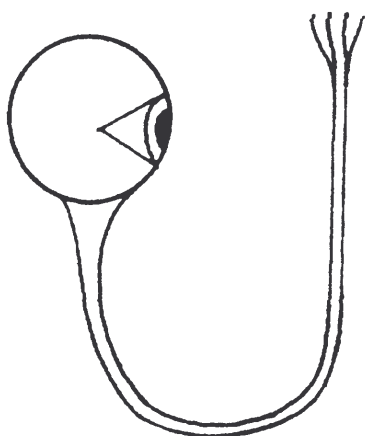
Historicky patří k této tradici tzv. frenologové, kteří jako badatelé mozku chtěli odvozovat všechny psychické pochody z "mechaniky atomů" v mozku. Např. míšeňský anatom Soemering (1755-1830) ve své knize "O orgánu duše" hledal v ana-

tomii mozku "sídlo duše". K tomuto směru patřil Ernst Rücke, učitel Sigmunda Freuda (Pramen: Kraus, 1989; Cooter, 1989).

Na straně behavioristů je Skinner nejprominentnějším zástupcem redukcionistického názoru, když např. "vidění" označuje za čistě behaviorální pochod, který nepotřebuje žádný viděný obsah (srovnej Skinner, 1964).

Stejný redukcionistický sklon sleduje, i když se to často těžko poznává, mnoho moderních psycho-fyziologických teorií. Mezi nimi i takové, které postulují jednotu ducha a těla jako svůj program. Tak je tomu např. v díle hodném aby bylo čteno, od Rossiho a Cheeka (1988). V titulu knihy slibované pojetí "duchovně - tělesné terapie" je sice co se týče terapeutického postupu splněno tím, že je uveden hypnotický - duchovní přístup k tělu. Jako "doklady" pro realitu duchovně - tělesné interakce jsou však uváděny výlučně fyziologicky-chemické interakce mezi mozkem a organismem. Stejně je tomu v celé oblasti behaviorální medicíny. Také zde se sice dokazuje spolupůsobení ducha a těla empiricky ve smyslu psycho-fyziologie. Tento fenomén je pak ale vysvětlován vzájemným působením mezi mozkem a jinými částmi těla prostřednictvím "informace přenášejících" aktivit hormonů nebo nervových drah. Vztah mezi duchem a tělem se zde jeví jako vztah mozku a orgánů... Zbývá ještě poukaz na onu skupinu "paralelistů", kteří chápou ducha jako pouhý paralelní proces k fyziologii. Tento dříve jako "epifenomenalismus" známý směr byl vystřídán školou "teoretiků identity". Jejich nejznámější zástupce, Feigl (1967), dovozuje, že "stavy přímé zkušenosti, které jsou člověkem vědomě prožívány,... jsou identické s určitými... aspekty nervových procesů v příslušných organismech" (cit. dle Eccles 1989, str. 287).

Ve vývoji myšlení je představa nerozlišitelné jednoty těla a ducha starší než jejich oddělení. Řeční filosofové např. přijali pro obě oblasti společnou prasubstanci - snad oheň nebo vodu. Podle kulturního antropologa J. Gebsera (1985) je naše dnešní "mentální" forma vědomí, prostřednictvím které se vůbec dozvídáme, že jsme duchovní bytosti, a tím oddělení od přírody, vzhledem k dějinám lidstva relativně nová: takovéto vědomí, v důsledku kterého jsme schopni se duchovně distancovat od svého vlastního těla (jinak by přece neexistovala žádná psychosomatická problematika) existuje teprve od 5. st. př. Kristem. Dřívější formy vědomí - podle Gebsera forma "mýtická" a předtím "magická" - byly charakteristické tím, že se člověk ještě nemohl cítit oddělen od světa a od svého vlastního těla (jako např. dítě patrně nedokáže rozlišit "já" a "ty"). Odloučení psyché a soma na tomto stupni vědomí vůbec neexistuje - soma a psyché jsou právě tak nerozlišitelné jako "já" a "svět".

Dnes pozorujeme novou snahu (a novou touhu?) po této jednotě. Nejdříve a vědecky imanentně v kvantové fyzice. Někteří kvantoví fyzici se zřejmě cítili nuceni při interpretacích svých poznatků vložit duchovní činnost do hmoty (např. Schrödinger, 1989). Wheeler ukazuje v symbolickém rekurzivním obrázku univerzsum jako systém, který sám sebe pozoruje (obr. 2).

OBR. 2: Vesmír jako sebe sama pozorující systém (podle Johna Wheelera, 1980; pramen: P. Davis, 1986).

Tento rekurzivní symbolický obrázek, pocházející od Johna Wheelera, ukazuje vesmír jako systém, který sám sebe pozoruje. Wheelerova udivující variace na Youngův interferenční pokus ukazuje, že je možno dnešního pozorovatele částečně činit odpovědným za stvoření skutečnosti, která leží hluboko v minulosti. Ocas zobrazené bytosti se dá vyložit jako dřívější věky vesmíru, které se stávají nyní, dodatečným pozorováním prostřednictvím vědomí, platnou konkrétní realitou, na které je zase vědomí samo závislé.

Prostými, ale pro naše vědomí, které je zvyklé na rozlišení subjektu a objektu, těžko srozumitelnými slovy řečeno: Fyzikální realita existuje, protože nebo pokud je pozorována - realita je celek, který sám sebe pozoruje. Rozštěpení v psyché a soma nemá v tomto světovém názoru místa (pro souhrn tohoto směru myšlení viz Davies, C.W. a Brown, J.R. 1988 nebo Davis, P. 1989).

Tak zv. "transpersonální psychologie" postuluje podobné "nové vědomí", které překonává oddělení mezi pozorujícím subjektem a pozorovaným objektem. Podle této teorie představuje naše, na toto rozdělení zvyklé bdělé vědomí, jen jeden z mnoha možných stavů vědomí (srovnej Wilber, 1988). Není těžké poznat, že se zde dotýkají západní formy myšlení s východními - např. s buddhistickými - (srovnej např. Walsh und Vaughan, 1988, také Capra, 1985). Kritické zhodnocení této perspektivy zde není možné

Psyché a soma: Instruktivní interakce

Tento model vychází ze dvou předpokladů: 1. že existuje duchovní a od ní oddělená tělesná oblast a 2. že tyto dvě oblasti se mohou navzájem kauzálně ovlivňovat. Filosoficko historicky se zrození tohoto pohledu připisuje počátkem 17. století Descartovi, který je brán za otce tzv. dualismu. Patří dnes k dobrému tónu každého psychosomatického díla obviňovat Descarta z tohoto dualismu a vlastním dílem tento dualismus rušit. Je ovšem kupodivu, jak očividně a dle nynějšího autora bezděčným způsobem je opět právě tento dualismus následně zaváděn. Jinými slovy: po požadavku jednoty ducha a těla následuje přesně opět jejich rozštěpení. Ba co víc; již ve způsobu jakým je jednota postulována, je odůvodněno rozštěpení. Přitom jsou si vzory argumentace podobné. Místo oddělení těla a duše má nastoupit jejich vzájemné působení, které je "dokládáno" buď anekdotickou nebo kazuistickou formou působením obou oblastí jedné na druhou. Příležitostně se také uvádí vědecká šetření, která dokládají závislost tělesného na duševním, např. svalové napětí při určitých myšlenkových procesech, nebo duchovního na tělesném (např. ve formě tzv. somatopsychického účinku tělesných onemocnění, jako poruchy látkové výměny na zdravotní stav (srovnej např. Traue, 1989; Pudél a Westenhöfer, 1988).

V oblasti medicínského chování patří např. k ideologickým pracovním základům vycházet ze vzájemného působení kognice, emocí, fyziologie, chování a sociálních faktorů. Explicitně nebo implicitně je také v tomto myšlenkovém směru propagace tohoto vzájemného působení chápáno jako překonání karteziánského dualismu. Skoro vždy se přitom přehlíží, že každý koncept vzájemného působení implikuje možnost působení jedné oblasti na druhou a proto se dá předpokládat jejich odtržení. Myslí se, že je Descartes vyvrácen a přece ho jen opakují: "Všechny pochody v živém těle se dají vysvětlit čistě fyzikálně-mechanicky s jednou výjimkou: v záměrných činech, ve kterých duše, t.j. vědomí, z mozku zasahuje do tělesného dění... V určitých bodech vstupují do vzájemného vlivu: z lidského mozku přijímá

lidské vědomí vlivy, které je podnítí k vjemům a citům, z duše, která to chce, vycházejí impulsy, které vybíhají v nervové dráždění a v pohyb tělesných údů". Tato slova nepochází, jak by se dalo předpokládat, od někoho, kdo si myslí, že překonává Descarta a jeho dualismus, nýbrž reprodukuji jeho vlastní myšlenky (E.V. Aster o Descartovi, 1968, str. 202). Sídlo vzájemného působení mezi duší a tělem tušil ostatně Descartes v hypofýze. Hypotéza, která by mohla pocházet právě tak z úst moderního psychofyziologického badatele a jehož pohled na hormonálně anatomické základy by mohl obrážet takové vzájemné působení.

Freud, kterému bylo často připisováno nedualistické stanovisko, přece za tím stanoviskem jde: ve svém modelu pudů předpokládá působení somatického na psychické (jako neurolog tušil za psychicky se prodírajícím pudem fyziologický proces). V konverzních modelech, převzatých i jeho následovníky, popisuje vliv duchovna na tělo. Slovy Mitscherlichovými: "Psychický konflikt je dvojnásobně zatlačován do tělesna." (srovnej shrnutě Uexküll a Wesiak, 1986, str. 49).

Filosofičtí kritici dualismu kreslí rádi pro dualismus obraz "ducha ve stroji". Protože nedovedeme (tělesný) stroj sami ze sebe vysvětlit, hledejme útočiště v jakémisi duchovním homunkulovi, který tento aparát řídí. Aby se definitivně překonala takováto nekonečná řada "lidí v člověku", pustila se behaviorální věda hned do eliminace všeho mentálního z empiricky psychologického bádání. Hilary Putnam se stejným cílem navrhl "lidského ducha chápat jako Turingův stroj (viz např. Z. Wunsch a kol.: Základy lékařské kybernetiky, Avicenum Praha 1977, pozn. red.), tedy v principu za automat, jehož fungování je možno popsat v konečném systému pravidel" (Putnam, 1960). Ale - takto protiargument - již v principu Turingova stroje prý je opět obsažen dualismus. Pojem "Turingův stroj" a všechny jeho popisy sugerují totiž přesně to, co mělo být vyloučeno: Nehmotnou, informace zpracovávající jednotku, myslící a plánující instanci. Putnam to mezitím sebekriticky uznal. Popírá dnes svůj dřívější názor a požaduje od svých kolegů, komputerových vědců, uznání lidského, komputerem nesimulovatelného ducha (Putnam, 1991). O jednom z nejvehementnějších protivníků každé mentální řeči - behavioristovi Wolpemu - dokázal již v r. 1971 Locke, že ve svých uváděných případech a ve své terapeutické praxi neustále takovouto mentální jednotu vytváří a jí se vyjadřuje (srovnej Lieb, 1992). Jeden z nejznámějších zastánců psychologické rehabilitace ducha oproti bezduchému chápání člověka a jeho řeči byl Noam Chomsky (1975). Všechny tyto příklady poukazují na to, jak velice ti, kdo bojují proti dualismu, ho de facto přece zase vytvářejí a obhajují působení jedné oblasti na druhou.

Autoři, kteří jsou si vědomi toho, že předpoklad kauzálního vlivu z jedné strany na druhou ještě zdaleka není vysvětlením, a kteří proto takové vysvětlení hledají, odchylují se zpravidla ke konstruktu, ve filosofii běžnému. Odvolávají se na "Deus ex machina", k čemuž se vždy vyplatí sáhnout, když má být vysvětlen jednostranný instruktivní vliv A na B bez použití fyzikální síly. To kouzelné slovo zní: informace. Základní myšlenka je následující: prvky nějakého systému, ať již jde o rovinu organickou, biologickou či sociální - se navzájem ovlivňují předáváním "informací". Tak "informuje" mozek srdce o nějakém nebezpečí a dá podnět, aby bilo rychleji. Nebo pan Meier "informuje" pana Müllera o nevěře jeho paní a způsobuje tak u tohoto pána rozrušení. Použitím právě tohoto "modelu o přenosu informací" vysvětluje se také možnost, jak psyché působí na soma a soma na psyché: činnost jedné oblasti má "význam" nebo "informaci" pro druhou oblast. Jinými slovy: existuje "znamení" nebo

"signál". Tak se stává bolest hlavy "signálem" pro přepětí, nebo revmatický záchvat "projevem" psychického konfliktu. Nejde tedy o "nic jiného než o překlad zpráv z psychického systému znaků do systému znaků somatických a obráceně. Tímto překládáním dochází ke spojení mezi psychickou a somatickou rovinou, které bez tohoto překladu neexistují", tak praví jeden z otců německé psychosomatiky Thure von Uexküll a W. Wesiak o vzájemném vlivu psyché a soma (Uexküll a Wesiak, 1986, str. 17). Přitom se jedná pokud vím, o dva z mála autorů v psychosomatické oblasti, kteří o tomto vzájemném působení explicitně přemýšleli a předložili k tomu teorii.

Nehledě na to, že model informace, která střídavě přechází z jedné strany na druhou, předpokládá odloučení těchto celků, které přece chtěla překonat, obsahuje tento model dva další problémy; filosoficko-ontologický a terapeutický. Filosofický spočívá v tom, že je prostě předpokládán nový ontologický celek, totiž "informace", jako by nezávisle na hovořících a poslouchajících, vysílajících a přijímajících, existovalo něco jako "význam". Přitom role pozorovatele při konstrukci významů a obsahu informací plně ignorována (k explicitní kritice tohoto pojetí srovnej Maturana, 1985, taktéž Richards a von Glasersfeld, 1990).

Terapeutický problém je také problémem morálním. S přijetím přenosu informací je nerozlučně spojeno přijetí řeči, znakové řeči nebo přinejmenší "správné" logicko-symbolické početní operace: příjemce musí přece konečně poselství správně "dekódovat". A zde se důsledně podkládá tzv. psychosomatickým pacientům", že nejsou schopni nebo jen příliš málo schopni tuto svou "orgánovou řeč" dekodovat. Pak je nejjednodušší jim poskytnout tlumočníka, který rozluští "pravé" poselství signálů a "přeloží" je. Výmluvným příkladem je již výraz "řeč těla", o které si někteří terapeuti myslí, že jí lépe rozumí než příjemce (pacientův duch). Toto stanovisko se rovná tomu "vím, co ty nevíš". Hře, při které terapeut z moci své autority může téměř libovolně přisuzovat nebo upírat symptomům význam. Ale on to činí zdánlivě "objektivně", jako se anglická věta může "objektivně" přeložit do němčiny. (Biblioterapeutický trh pro poradce je plný těchto základních stanovisek a prozrazuje se již ve svých titulech: "Rozluštěná řeč orgánů" např. od H.G. Tietze, 1991). Toto mudrlantské překladatelské chování je také po ruce, když z "narušeného těla" usuzuje na "nemocnou duši" ("Wenn die Seele krank macht" od P.H. Koesterse, 1991).

Problémem vzájemného působení dvou v dualistickém smyslu oddělených, na sobě nezávislých oblastí (duševně-mentální a tělesně-materiální) se zabývá také neurolog a nositel Nobelovy ceny J.C. Eccles. Ve své teorii "dualistického interakcionismu" vychází rovněž od "toku informací" (1989, str. 287). Přitom poukazuje explicitně na problém, který vyplývá z hlediska klasické fyziky, vychází-li se z působení duchovního na materiální: tento předpoklad odporuje totiž základní fyzické poučce, tzv. větě o zachování, první hlavní větě termodynamiky. S ohledem na tento problém, se zapojením poznatků kvantové fyziky, navrhuje Eccles následující model: Interakce mezi duchem a mozkem budiž analogická poli pravděpodobnosti, poli "které nemá ani hmotu ani energii, a přesto může v mikroskopickém měřítku vyvolat účinek. Jinými slovy: Mentální koncentrace... může procesem, který je analogický pravděpodobnostním polím kvantové mechaniky, ovlivnit nervové příhody" (tentýž autor, str. 303). Anatomické místo těchto procesů působení nachází v charakteru synaptického nebo informačního přenosu, a zde především v tzv. mikroskopických

místech působení. K přesnějšímu vylíčení těchto tzv. "mikrolokalizačních hypotéz" budiž odkázáno na samotného Ecclese.

Psychosomatika: koevoluce dvou operacionálně uzavřených celků

Na první pohled se tento model liší jen nepatrně od právě popsaného. Společný mají dualistický předpoklad dvou oddělených oblastí. Nejdříve se zdá nepatrným malý rozdíl, který spočívá v tom, že model, který teď máme představit, vylučuje jednostranně instruktivní vliv jednoho na druhé. Kdo je obeznámen s tímto myšlením, které se vrací mimo jiné k Varelovi a Maturanovi, a v německy mluvící oblasti k Luhmannovi, ví však o velkých rozdílech, které tento malý rozdíl vytváří.

Zřekněme se zde podrobného vylíčení konceptu autopoietického, operacionálně uzavřeného systému (srovnej k tomu např. Hoffmannovou, 1987; Ludewiga, 1987, 1987, a co se týče koncepce vědomí jako autopoietického systému Luhmanna, 1985).

Chápeme-li teď duševně-mentální tělo na jedné straně a skutečné tělo na straně druhé jako autopoietické systémy, pak platí pro každý tento systém následující znaky:

1. Každý z nich operuje zcela operacionálně uzavřeně. Přitom autopoieticky zjednává zachování vlastního systému. Pozorování organismů jako autopoietického systému patří explicitně k počátkům systemického myšlení (např. Bertalanffy et al., 1977). Luhmann (1985) popsal vědomí jako autopoietický systém, který existuje jen z příhod. Tyto události, které se samy produkují a reprodukují, prý jsou myšlenky. Tento koncept je sice potud problematický, pokud ignoruje jiné elementy vědomí (především všechny jiné formy vědomí jako nálady, přenosové jevy, extáze atd.), přesto je zde položen základ pro pozorování vědomí jako operacionálně uzavřeného celku. Zpracovávání znamená pro každý systém: provést krátkodobé a reversibilní změny stavu svých komponent mezi sebou, nebo dlouhodobé a irreversibilní změny jejich charakteristik, popřípadě jejich struktur (to zn. změny prvního nebo druhého řádu).
2. Každý takový systém patří k prostředí, k médiu právě toho druhého, a jako všechny autopoietické systémy nemůže žádný existovat bez tohoto prostředí.
3. Mezi oběma neexistují žádné instruktivní interakce. Každá oblast může jen sama v sobě "ontogeneticky drifovat" (plynout, vznášet se atd. viz dílo H. Maturany, pozn. red.). Činí to v pevné strukturální vazbě na své médium. Jinými slovy: tělesné driftuje v strukturální vazbě na duchovní a naopak. Pozorovatel toto může popsat tak, jakoby nějaká jednostranná kauzální příčina-působení-vztah existovaly v tom smyslu, že duch působí na tělo, nebo tělo na ducha.

Strukturální vazba znamená, že **každá** změna v jedné oblasti je následována stejnou změnou i v druhé. Z toho také vyplývá, že "moje" vědomí může existovat jen v "mém" těle a naopak, že by **mé** vědomí vůbec neexistovalo bez mého těla (srovnej Natsoulas, 1979, str. 57 f). Aniž bychom toto blíže rozváděli, bylo by myslitelné chápat koncept "vůle" tak, že popisuje zkušenost nebo pozorování, existující výhradně ve vědomí. Tak, že existuje konsistentní a přetrvávající vztah mezi určitými systémy vlastními mentálními událostmi, totiž "záměry" na jedné straně, a tímtež systémem vytvořenými "vjemy", které jsou následovány tělesnými změnami na straně druhé.

4. Neexistuje žádná řeč, žádné zprostředkování informací, žádný transfer významů mezi oběma oblastmi. Tyto konstrukty jsou konstrukty pozorovatele, který popisuje strukturální vazbu systému. Tyto popisy jsou částí tzv. konsensuální oblasti pozorování o pozorováních, jakož i popisování takových pozorování. Terapeutické rozhovory o psychosomatických problémech jsouv této perspektivě prvky takovéto konsensuální oblasti. A poněvadž neexistují žádné informace, není také třeba žádného tlumočníka.

Fenomén nazvaný "psychosomatika" by byl z této perspektivy nejspíše fenoménem, který **pozorovatel** vnímá jako vzájemné působení ducha a těla. A toto pozorování by se dalo **vysvětlit** takto:

- I.: Vlastností mentálního je jeho schopnost tvořit na základě vjemů koncepty a řídit vjemy prostřednictvím konceptů (srovnej koncept asimilace a akomodace podle Piageta, 1981, 1984). Toto platí také pro tzv. "interoceptivní stimulace" (tzn. tělesné stimulace), muselo by býti z naší perspektivy ovšem jinak pojmenováno: na změny v systému "tělo" reaguje s tímto systémem strukturálně sdružený systém "mentálního" interoceptivním vjemem a na to následujícím vytvořením konceptu, popřípadě změny konceptu daného těla. Tento popis "přechodu" jedné stimulace senzorů ve smysluplnou představu (zde tělesného procesu v mentální akt) se dotýká přirozeně všech problémů, spojených s pojmem "vjemu". Abychom je v našem kontextu rozluštili, je k tomu podle mého mínění zapotřebí přinejmenším dvou podmínek:

A.: "Vnímané" zůstává samo vyhrazeno duchovně-mentálnímu a nemůže být připisováno tělesně-materiálně-fyzikální rovině, tak říkajíc tedy "hardware", jak Natsoulas (1978) při jednom sporu s behavioristy a Searlem (1986) dokázal tzv. umělou inteligencí.

B.: Uvnitř mentálního musí existovat něco jako "vnímání vnímání" ve smyslu Luhmannovy kognitivní sebereferece, aby bylo umožněno vědomé vnímání a všechny s tím související duchovní diferencující procesy (srv.: Natsoulas, 1978, str. 142 f).

- II. Čím větší je oblast možných stavů mentálního, popřípadě čím diferencovanější jsou schémata (nebo myšlenky) vztahující se k tělu, tím rozmanitější je také forma a struktura interakční vazby na tuto oblast. V psychosomatické terapii běžné "procesy" (vnímání těla, zkušenost uvolnění a autogenního tréninku, rozборы modelů nemocí atd.) by byly z této perspektivy cestami k další diferenciaci takových schémat. Takovouto terapeuticky způsobenou diferenciací je však stále nutno chápat jako zpracování samotného mentálního a ne jako přijímání tělesných informací nebo indukci tělesných změn. Tato myšlenka není v historii filosofie nová: Nietzsche uvažoval, není-li "veškeré naše tzv. vědomí víceméně fantastický komentář k nevědomému, nebo neuvědomělému, ale cítěnému textu" a vztahuje se to explicitně na naše tělesné zkušenosti. Není, tak se ptá, to co nazýváme "pudové hnutí" vlastně již interpretací nervového dráždění? (Citováno dle Schulze, 1989, str. 168).

Použití, etika, harmonie, vědeckost: který model se k čemu hodí?

Všechny tři základní modely, o kterých zde referujeme, existují dle mého mínění v hlavách terapeutů a pacientů, často současně a vedle sebe. A všechny jsou

používány se subjektivní spokojeností a s úspěchem jako "návod k jednání". Přitom víme, že terapeutický úspěch je o to větší, čím více pacientů a terapeutů se shoduje ve směrodatných epistemologických modelech. Víme také, že se pacienti během terapie přizpůsobují modelům svých terapeutů. Také není ničím novým, že změna pohledu na (psychosomatický) problém je v terapii rozhodujícím "účinným faktorem".

Konečně bych chtěl vyjmenovat důvody, které mluví pro to, abychom v našem **kulturním okruhu** používali modelu strukturálního sdružení dvou operacionálně uzavřených systémů. Navíc jsem toho názoru, že **vědomí** o použití **tohoto** modelu možná odkazuje na zcela **nový** model. A abychom předešli nedorozumění: akceptovat model strukturální vazby vůbec neznamená, že ho chceme přenést "do hlav pacientů!" Spíše to znamená zabývat se explicitně modelem, který pacienti "přinesou s sebou", nebo který převzali od tzv. "indoktrinujícího systému".

První důvod vyplývá z neschopnosti alternativních modelů: Model psychosomatiky jako instruktivních interakcí obsahuje onen proslulý epistemologický omyl, který spočívá v iluzi, že nějaký prvek (nebo nějaká osoba) může jiného (jinou) kauzálně změnit (srv. např. Dell, 1986). Je také epistemologickým omylem věřit, že je možno tzv. tělesnou nebo orgánovou řeč dešifrovat: Dešifrování samo je konstruktem mentálního!

První model "psychosomatika jako nerozlučitelná jednota" se mně zdá být přinejmenším terapeuticky nepotřebný ve své materialistické, popř. redukcionistické verzi. Navíc není přiměřený komplexnosti světa. Nakonec se ještě jednou vrátím k oné verzi modelu nerozlišitelného celku těla a ducha, který vidí v jejich odloučení jen jednu z mnoha možných forem vědomí.

Následující důvody nasvědčují tomu, že model 3 (psychosomatika jako strukturálně sdružená koevoluce) se dle von Glasersfelda nejlépe "hodí" k naší terapeutické práci:

1. Akceptování duality těla a ducha odpovídá tomu, jak lidé v naší kultuře myslí.
2. Zřeknutím se iluze jednostranné možnosti kontroly jedné strany druhou se epistemologicky zbavujeme jedné z hlavních příčin psychosomatických poruch. Mnoho symptomů je totiž vyvoláváno teprve tím, že se věří, že je možno odstranit je mentálními akcemi. V mezilidské oblasti pak "se uzdraví" osoby nejspíše tehdy, když vzdají svůj boj o vzájemné kontroly. Aplikováno na psychosomatiku: vzhledem k příznivému vědomí, které je schopno přijmout bolest a zřici se iluzi o kontrole, uzdravují se orgány rády samy. Je možno formulovat to také paradoxně: také psychosomatického utrpení ubývá, přestaneme-li bojovat proti domněle tělesné příčině bolesti. (Tuto myšlenku jsme blíže rozvedli a názorně argumentovali v biblioterapeutické knize pro postižené; srv. Lieb a Pein, 1990).
3. Terapeut se může vzdát role tlumočnicka chápajícího "poselství" - může a musí ponechat pacientovi víc odpovědnosti a víc práva, aby modifikoval zcela ve smyslu svého vlastního duchovního zpracování beztak již předem dané interpretace svých tělesných procesů.
4. Psychosomatickému pacientovi se v tomto modelu nepřičítá, že by, protože má odpovídající symptomatiku, ve svém těle něčemu rozuměl. Může být zcela upuštěno od nešťastného, více bolesti produkujícího obrazu "duševní choroby", kterou tělo vyjadřuje. Tím odpadají všechny ty otevřeně nebo skrytě sugerované,

ale s modelem 2 přece vždy spojené negativní vlastnosti tzv. psychosomatických pacientů, jako "zapírání", "potlačování", "zkreslování", atd.

5. Uznáváním a respektem před autopoietickou uzavřeností vědomí druhé strany odpadá také nutnost a lákání toto vědomí patologizovat: neboť neexistuje žádná patologie systému, který prostě je, čím je. Patologie totiž předpokládá, že procesy v nějakém systému se měří vnějšími kritérii - např. tím, zda "správně" překládá jemu přístupné informace. Tím se může terapeut zříci onoho stigmatizování, kterým psychosomatický pacient stejně trpí. Analytik Winnicott hovoří zde o tom, že pacienti mají, jako my všichni, zdravou "obranu proti tomu, aby byli objeveni, tzn. obranu proti objevení dříve, než je člověk připraven, aby mohl být objeven". Jinými slovy: lidé mají **nejen** potřebu být chápáni, mají také potřebu **nebýt** objeveni a nebýt chápáni, popřípadě chránit "centrum" vlastní osoby (citováno dle Schachta, 1986).
6. Úkolem terapeuta není **změnit** ducha nebo tělo pacienta. To také nemůže. Místo toho je jeho úkolem "rozrušit" pacientovo myšlení a to především myšlení o jeho vlastním těle. To může především, když s pacientem reflektuje jeho "tělesný model". Ať už si tedy pacient myslí o svém psychosomatickém/tělesném utrpení cokoliv - navázat zde je "zlatá cesta", "rozrušit" ho alternativními ideami je zlatá intervence. Může se spolehnout na to, že společné "pozorování pozorovaného", tzn. reflexe dosavadního modelu choroby, vyvolá změnu. Protože podle zákona ontologického driftování vědomí a těla v jejich vzájemné strukturální vazbě a v pacientově terapii nemohou obě strany vůbec nic jiného než se rozvinout a změnit se. A také pacient se může právě tak jako jeho terapeut klidně spolehnout na to, že se v rámci strukturální vazby těla a vědomí také změní jedno, změní-li se druhé. Jen způsob a čas změny se nedají předpovědět.
7. Tělesné pochody, které jsou v mentálním chápány jako utrpení a bolest, nejsou v perspektivě nikdy "patologické" a už vůbec nejsou výrazem nesprávného myšlení nebo jednání. Jako mentální akt vědomé percepce jsou místo toho možností pokračovat ve vlastním mentálně-duchovním zpracovávání včetně tohoto vnímání, a dále je diferencovat. Přitom půjde stále o nové **smysluplné** vzory myšlení a vnímání (z této perspektivy stejně není všechno myšlení o těle nic jiného než mentální vkládání smyslu, nezávisle na tom, zda se jedná o psychoanalytický výklad, o kognitivně-behaviorální medicínskou intervenci, systemickou intervenci, nebo o náboženskou interpretaci). Na rozdíl od modelu 2 zde ale platí, že tyto modely již není možno podrobit dalšímu pravdivostnímu zkoumání: každý model odpovídá, pokud se dané osobě "hodí" k užitku, etice a estetice.
8. Pro vztah mezi terapeutem a pacientem vyplývá z operacionální uzavřenosti vědomí jich obou toto: Terapeut nedisponuje žádným jiným "opravdovým" modelem než pacient. Disponuje jiným modelem, který mu nabízí (srv.: k tomu explicitně Andersena, 1990).
9. Jelikož neexistuje žádná objektivní pravda, nese terapeut sám odpovědnost za model jím zprostředkovaný - ať už použije a konstruuje kterýkoliv. Jinými slovy: musí právě tak disponovat psychosomatickým modelem jako vědět, že model (spolu) konstruoval. A toto je chování, které vyjadřuje stejně skromnosti, jako odpovědné autority. Každou myšlenku, dalo by se říci, jsem sám produkoval.

Výhled

Na závěr se chci ještě jednou zabývat otázkou, kterou jsem již úvodem položil: Neodkazuje **vědomé** použití modelu 3 na jakýsi 4. model, který by pak pravděpodobně byl opakováním nějakého starého modelu v nové verzi: Opakování jednoty ducha a těla, jak bylo podle Gebsera typické pro archaickou společnost? Přírodní filosof G. Böhme (1991) to vyjadřuje v následující větě: "Naše tělo je příroda (hmota), kterou jsme my". Také by se dalo říci: jsem příroda (hmota), která (o sobě) přemýšlí. Jedná se zde o formy vědomí, které se pokouší překonat dualismus mezi objektem a subjektem, mezi duchem a hmotou. Náběhy k tomu se dnes naleznou ve všech vědních oborech - od fyziky po filosofii. Nepochybně je to také forma myšlení buddhismu, gnostiků, mystiků a v neposlední řadě také básníků. Také Bateson a Varela odkazují ve svých spisech na to, že "na druhé straně" našeho mentálního vědomí existuje vyšší rovina, jejíž jsme částí: "akt chápání je skutečně mimo naši vůli, zatímco autonomie sociálních a biologických systémů, jejichž částí jsme, jde nad našimi hlavami..." (1979, str. 26, cit. dle Hoffmannové, 1987). Možná toto míní také Vaughan a Walsh, když říkají "kdo identifikuje uvědomění s mentálními obsahy, ochuzuje se o možnost poznat širší kontext vědomí" (1988). V konceptu desidentifikace, při kterém je nějaká osoba schopna se uvolnit od identifikace s vlastním Já, naznačuje zastupovaná transpersonální psychologie např. formu vědomí, ve kterém odloučení objektu od subjektu, tedy také ducha a hmoty, by bylo zrušeno. Tento koncept se podivuhodně podobá tzv. "Já-svobodě" od J. Gebsera (1985, sv. 5.1 str. 259: "Auflösung oder Überwindung der Persönlichkeit). Bateson asi popsal ve svém konceptu "kybernetické cirkularity" něco podobného. Odkazuje v něm na jednotu evoluce: DNA-v-buňce, buňka-v-těle, tělo-v-prostředí atd., a nazval tuto sekvenci "duch (mind). Tento duch prý rozprostírá svou organizační formu přes celou planetární ekologii.

Místo abych pokračoval v této perspektivě "nového vědomí", a dostal se přitom do obávaného podvodu nekonečného regresu, chtěl bych zde zakončit možná pomocným "systemickým krédem": Krédem, že nějaký systém sám sebe nemůže prozkoumat, protože nemůže myšlenku, kterou myslí, současně myslet a sám pozorovat. To může někoho polekat a někoho potěšit. Neboť konec je otevřený - je možno jej klidně přenechat dalšímu zpracovávání mentálním a tělesným.

(Překlad: PhDr. J. Turbová)

Bibliografické odkazy v redakci Kontextu.

IV. Capriccia

Fritjof Capra:

Bod obratu - systémový obraz života (II)

Přeložil PhDr. Jaroslav Haupt

Tak jako se v subatomární fyzice stala představa o nezávislé fyzikální jednotce problematickou, tak je tomu v biologii s představou nezávislého organismu. Jako otevřené systémy se živé organismy udržují při životě a ve funkci intenzivními transakcemi se svým prostředím, přičemž toto prostředí zčásti sestává z organismů. Celá biosféra - náš planetární ekosystém - je dynamické a v nejvyšší míře integrované tkanivo živých a neživých forem. Ačkoliv toto tkanivo existuje ve více rovinách, jsou transakce a závislosti mezi všemi jeho rovinami.

Většina organismů je nejen vestavěna do ekosystémů, ale samy představují komplexní ekosystémy mnoha menších organismů, které disponují značnou autonomií a přece se integrují do fungování celku. Nejmenší z těchto živých komponent jsou překvapivě uniformní a jsou si v celém živém světě značně podobné. Lewis Thomas to velmi názorně popisuje takto:

"Tady jsou, živě se pohybují v mé cytoplasmě... Mají ke mně daleko menší vztah než k sobě navzájem a k volně žijícím bakteriím venku pod pahorkem. Připadají mi jako cizinci, ale napadá mě, že titíž tvorové, přesně titíž, existují také venku v buňkách racků, velryb, trávy v písečných přesypech a chaluh, raků poustevníků a dále ve vnitrozemí v listech buku na mém dvoře a v rodině skunků pod plotem mé zahrady a dokonce v té mouše na okenní tabulce. Skrze ně jsem spojen se vším, mám kolem sebe blízké příbuzné."

Ačkoliv všechny živé organismy projevují svou jednoznačnou individualitu a jsou ve své činnosti poměrně autonomní, dají se často jen obtížně stanovit hranice mezi organismem a prostředím. Některé organismy lze pokládat jen tehdy za živé, nacházejí-li se v určitém prostředí; jiné náleží v větším systémům, které se výrazněji chovají jako autonomní organismus, než to činí jejich jednotliví členové; jiné zase spolupracují, aby vytvářely velké struktury, které se stávají ekosystémy, obsahujícími stovky druhů.

Ve světě mikroorganismů náleží viry k nejzajímavějším tvorům; existují na hranici mezi živou a neživou hmotou. Jen zčásti samy sebe uchovávají a jsou živé jen omezeném smyslu. Viry nemohou fungovat a množit se mimo buňky; jsou daleko jednodušší než jakýkoliv mikroorganismus, přičemž nejjednodušší z nich sestávají jen z kyseliny nukleové, z DNK nebo RNK. Vně buněk viry nedávají žádná znatelná znamení života; zde nejsou ničím jiným než chemikáliemi s vysoce složitými, ale zcela regulárními molekulárními strukturami. V několika případech je dokonce možno viry rozebrat, jejich složky vyčistit a pak je zase složit, aniž se tím poruší jejich funkční schopnost.

Ačkoliv nejsou izolované částice virů nic jiného než shluk chemikálií, skládají se přece jen z chemických substancí zcela zvláštního druhu - z proteinů a nukleových kyselin, tedy z rozhodujících součástí živé hmoty. Ve virech mohou být tyto součásti zkoumány izolovaně, a právě tato zkoumání přivedla molekulární biology v padesátých a šedesátých letech 20. století k některým jejich největším objevům. Nukleové kyseliny jsou řetězovité makromolekuly, nositelé informací k sebeobnovování a proteosyntéze. Jestliže virus vnikne do živé buňky, může použít biochemické mašinerie buňky k výstavbě nových virových částic podle instrukcí zakódovaných ve svých DNK nebo RNK. Virus tedy není obyčejným parazitem, který se vyživuje ze svého hostitele, aby žil a množil se. Protože v podstatě představuje chemickou zprávu, nemá vlastní metabolismus a nemůže vykonávat mnohé jiné funkce charakteristické pro živé organizmy. Jeho jedinou funkcí je přejímat rozmnožovací mašinerii buňky a používat ji k tvorbě nových virových částic. Tato činnost probíhá závratnou rychlostí. Během jedné hodiny může infikovaná buňka vytvořit tisíce virů a v mnoha případech bývá buňka tímto procesem zničena. Protože mohou být z jedné buňky vytvořeny tak četné virové částice, může virové infekce organismu složeného z mnoha buněk velmi rychle zničit veliký počet buněk a tak způsobit onemocnění.

Ačkoliv jsou zatím struktura a funkce virů dobře známé, zůstává nadále jejich základní povaha neznámá. Mimo živou buňku nelze virovou částici označit za živý organizmus; uvnitř buňky tvoří s buňkou živý systém, avšak zcela zvláštního druhu. Organizuje se sám, avšak účelem této organizace není stabilita a přežívání celého systému virus-buňka. Jediným cílem je produkce nových virů, které pak pokračují v tvorbě živých systémů toho druhu v prostředí poskytovaném jinými buňkami.

Tento zvláštní způsob, kterým viry využívají svého prostředí, je v živém světě výjimkou. Většina organismů se harmonicky integruje se svým okolím a mnohé z nich přetvářejí své prostředí do ekosystému, který slouží mnohým zvířatům a rostlinám jako základna života. Vynikajícím příkladem těchto organismů, vytvářejících ekosystém, jsou koráli, kteří byli dlouho pokládáni za rostliny, kteří však byli vhodněji zařazeni mezi živočichy. Koráloví polypi jsou nepatrné organizmy sestávající z mnoha buněk; spojují se k vytváření velkých kolonií a ty pak mohou tvořit mohutné vápencové útvary. Během dlouhých period geologických období se rozrostly mnohé z těchto kolonií v obrovské korálové útesy, které představují zdaleka největší struktury, jaké kdy byly vytvořeny na této zemi živými organizmy. Tyto masívní struktury jsou existenčním základem nesčetných bakterií, rostlin a zvířat; nahoře na tomto korálovém rámci žijí mlži všeho druhu, ryby a měkčí se skrývají v jeho skrýších a šterbinách, a četní jiní tvorové pokrývají v pravém smyslu slova každý volný prostor na útesu. Aby vybudovali tyto hustě obydlené ekosystémy, fungují koráloví polypové velmi dobře koordinovaným způsobem; sdílejí nervové systémy a rozmnožovací schopnosti společně v tak velké míře, že je mnohdy obtížné pokládat je za individuální organizmy. Podobné koordinační vzorce existují v těsně spjatých a vysoce komplexních živočišných společenstvech. Krajním příkladem je hmyz žijící ve společenstvech: včely, vosy, termity a jiní tvoří kolonie, jejichž členové jsou na sobě navzájem tak závislí a žijí v tak těsném vzájemném kontaktu, že celý systém se podobá obrovskému, z mnoha tvorů složenému organismu. Včely a mravenci nemohou existovat v izolaci; ve velkém počtu jednají však skoro jako buňky složitěho organismu s kolektivní inteligencí a přizpůsobovací schopností, kterými zdaleka převyšují své jednotlivé členy. Tento fenomén živočichů, kteří se spojují, aby vytvořili

větší organizmy, se neomezuje jen na hmyz, nýbrž lze jej pozorovat i u jiných druhů, přirozeně člověka nevyjímajíc.

Těsná koordinace činností neexistuje pouze mezi jednotlivci téhož druhu, ale také mezi rozličnými druhy, přičemž živé systémy, které přitom vznikají, znovuoobnovují vlastnosti jednotlivých organismů. Ukázalo se při přesnějším zkoumání, že mnohé organizmy, které byly pokládány za dobře definované biologické druhy, jsou složeny ze dvou nebo více druhů těsně biologicky spolupracujících. Tento systém známý jako symbióza je v celém živém světě tak rozšířen, že musí být považován za ústřední aspekt života. Symbiotické vztahy jsou pro všechny zúčastněné partnery výhodné a spojují živočichy, rostliny a mikroorganismy ve všech představitelných kombinacích. Mnohé z nich vešly ve spojení v dávné minulosti a prošly takovou evolucí, v které se stále více stupňovala jejich vzájemná závislost a mimořádná přizpůsobivost.

Baktérie žijí v symbióze s jinými organismy často tak, že je jejich život a život hostitele závislý na tomto vztahu. Tak například mění půdní bakterie strukturu organických molekul tak, že se stávají nezbytnými ke krytí potřeby energie pro rostliny. K tomu účelu splývají bakterie s kořeny rostlin do té míry, že se téměř nedají od nich rozeznat. Jiné bakterie žijí symbioticky v tkáních vyšších organismů, především v zažívacím traktu živočichů a lidí. Některé z těchto střevních mikroorganismů jsou pro hostitele velmi blahodárné, přispívají k jeho výživě a posilují jeho odolnost vůči nemocem.

V menším měřítku existuje symbióza v buňkách všech vyšších organismů a má rozhodující význam pro organizaci buněčných aktivit. Většina buněk obsahuje určitý počet organel (ústrojků), které vykonávají specifické funkce a které byly ještě donedávna pokládány za molekulární struktury vybudované buňkami. Nyní se však zdá, že některé ústrojky jsou samy o sobě organismy. Např. mitochondrie, které se často označují za elektrárny buněk, protože téměř všechny buněčné energetické systémy zásobují palivem, obsahují vlastní genetický materiál a mohou se rozmnožovat nezávisle na rozmnožování buňky. Jsou stálými obyvateli všech vyšších organismů, jsou předávány z generace na generaci a žijí v nejužší symbióze s každou buňkou. Podobně jsou chloroplasty zelených rostlin, které obsahují chlorofyl a aparát pro fotosyntézu, sebe samy rozmnožující obyvatelé rostlinných buněk.

Čím více studujeme živý svět, tím více poznáváme, že tendence spojovat se s jinými, žít jeden v druhém a kooperovat spolu je základní vlastností živých organismů. Lewis Thomas jednou řekl: "Neexistují žádné osamocené bytosti. Každý tvor je nějakým způsobem spojen s druhými a na nich závislý." Větší svazky organismů vytvářejí ekosystémy spolu s rozličnými neživými komponentami a ty jsou spojeny komplikovaným tkanivem vztahů - do nichž patří také výměna energie a hmoty v nepřetržitém koloběhu - se živočichy, rostlinami a mikroorganismy. Jako individuální organismy jsou i ekosystémy samy sebe organizujícími a regulujícími systémy, v nichž zvláštní populace organismů podléhají periodickým fluktuacím. Pro nelineární povahu cestíček a příčných spojení uvnitř ekosystémů neomezuje se vážná porucha většinou jen na jediný účinek, ale šíří se po celém systému, přičemž může dokonce být ještě zesilována mechanismy zpětné vazby.

Ve vyrovnaném ekosystému žijí živočichové a rostliny pohromadě v kombinaci soupeření a vzájemné závislosti. Každý druh má sám o sobě potenciál procházet exponenciálním růstem populace, ale tato tendence je omezována rozličnými kontrolami a vzájemným působením. Je-li systém narušen, mohou se objevit expo-

nenciální "zběsilci". Některé rostliny se mění v "plevel", některá zvířata ve "škůdce" a mnohé jiné druhy jsou vyhubeny. Rovnováha nebo zdraví celého systému jsou ohroženy. Explosivní růst tohoto druhu není omezen na ekosystémy, vyskytuje se také u jednotlivých organismů. Rakovina a jiné nádory jsou dramatické příklady takového chorobného růstu.

Důkladné studie ekosystémů v posledních letech jednoznačně ukázaly, že většina vztahů mezi organismy je kooperativního rázu, charakterizováno koexistencí a závislostí, a různým způsobem symbiotická. I když dochází také k soupeření, děje se tak obvykle v širší kooperativní souvislosti, takže větší systém zůstane v rovnováze. Dokonce i vztahy mezi lupičem a kořistí, které přinášejí bezprostřední kořisti zánik, prospívají v obecném měřítku oběma druhům. Tento pohled je v příkrém rozporu s názory sociálních darwinistů, kteří pohlíželi na život výhradně jako na zápas, boj o přežití a proti zániku. Toto chápání přírody vedlo k filozofii legitimující vykořisťování a drancování přírodního prostředí naší technologií. Takové pojetí však není vědecky oprávněno, protože nedbá integrujících a kooperativních principů, které jsou podstatnými aspekty způsobu, jímž se živé systémy ve všech rovinách organizují.

Thomas poukázal důrazně na to, že i v případech, v nichž musí být vítězové a poražení, není tato transakce nutně bojem. Jestliže se například vyskytnou dva druhy korálů na jednom místě, v němž je prostor pouze pro jeden, pak se menší z nich vždycky rozplyne, a to pomocí svých vlastních autonomních mechanismů. "Menší není vyhozen, přelstěn nebo brutálně ztlučen; jednoduše dá přednost tomu, že odtud zmizí". Stupňovaná agresivita, soupeření a ničivost převládají jen u člověka a musí se léčit spíše ve spojitosti s kulturními hodnotami než pseudovědecky "vysvětlovat" jako vrozené přírodní jevy.

Mnohé aspekty spojitosti organismů a prostředí mohou být velmi dobře popsány pomocí systémového konceptu vrstveného uspořádání. Sklon živých systémů k vytváření vícevrstevných struktur, jejichž úrovně mají rozdílnou složitost, lze opakovaně nacházet v celé přírodě. Musí se na něj pohlížet jako na základní princip sebeorganizace. V každé vrstvě této komplexity se setkáváme se systémy, které jsou integrovány; jsou to sebeorganizující celky, které se skládají z menších částí a zároveň jednají jako části větších celků.

Každý systém, o kterém je řeč, může představovat na každé rovině individuální organismus. Buňka může být částí organismu, ale také mikroorganizmem náležejícím k ekosystému, a velmi často bývá nemožné vytyčit jasnou hranici mezi těmito označeními. Každý subsystém je poměrně samostatným organismem a přece zároveň součástí většího organismu. Podle označení Arthura Koestlera je to "holon", v kterém se projevují jak nezávislé vlastnosti celku, tak závislé vlastnosti částí. Tím dostává vším pronikající řád v univerzu nový význam: řád v jedné systémové rovině je důsledkem sebeorganizace na vyšší úrovni.

Z hlediska evoluce je snadno pochopitelné, proč jsou vícevrstevné systémy v přírodě tak velice rozšířeny. Vyvíjejí se daleko rychleji a mají lepší vyhlídky na přežití než nevrstvené systémy, protože se v případě závažných poruch mohou změnit ve své rozličné subsystémy, aniž jsou přitom zcela zničeny. Naproti tomu by se musely nevrstvené systémy zcela rozpadnout a začít úplně od začátku se svou evolucí. Protože se živé systémy setkávají během své dlouhé evoluce s řadou poruch, dala příroda zcela zřetelně přednost těm, které mají vrstvené uspořádání. Skutečně se zdá, že neexistují doklady o tom, že by jiné systémy vůbec přežily.

Mnohovrstevná struktura živých organizmů je jako každá jiná biologická struktura viditelným výrazem sebeorganizujících pochodů, jež jsou jejím základem. Na každé rovině existuje dynamická rovnováha mezi sebeuplatňujícími a integrativními tendencemi a všechny holony jednají jako mezistanice a přepínací stanice mezi systémovými hladinami. Systémoví teoretici často nazývají tyto organizační vzorce hierarchické, avšak toto slovo může do jisté míry vést k omylům, použije-li se na vrstevnaté uspořádání, které je možno pozorovat v přírodě. Slovo "hierarchie" se původně vztahovalo na církevní správu. Jako všechny lidské hierarchie byl tento vládnoucí orgán organizován počtem hodnot v různých mocenských rovinách, přičemž byl každý hodnotní stupeň podřízen nad ním ležící rovině. V minulosti se vrstevnatý řád přírody intepretoval chybně, aby se zdůvodnila oprávněnost autoritativních společenských a politických struktur. (Maruyama 1967; 1979, Grayová 1979).

Abychom se vyhnuli zmatkům, chceme rezervovat výraz "hierarchie" pro značné ztrnulé systémy vlády a kontroly, v kterých se dávají rozkazy shora dolů. Tradičním symbolem těchto struktur je pyramida. Naproti tomu vytváří většina živých systémů vícevrstevné organizační vzorce, které se vyznačují spleťmi a nelineárními cestami, po kterých se šíří informační signály a transakce všemi rovinami jak ve vzestupném, tak i sestupném směru. Z toho důvodu jsem pyramidu obrátil a změnil ve strom, který je přiměřenějším symbolem ekologického způsobu vrstvení v živých systémech. Jak skutečný strom přijímá potravu kořeny a listy, tak protéká síla v systémovém stromu oběma směry, přičemž žádná vrstva neovládá druhou a všechny v harmonii vzájemné závislosti na sebe působí, aby podporovaly činnost celku.

Důležitým aspektem vrstveného řádu v přírodě není přenášení kontroly, ale spíše organizování komplexnosti. Různé roviny systému jsou stabilní úrovně s rozdílnou složitostí, což umožňuje použít pro každou rovinu rozdílných popisů. Weiss však poukázal na to, že každá "rovina", kterou pozorujeme, je ve skutečnosti rovinou pozornosti pozorovatele. Zdá se, že podle nových poznatků subatomární fyziky platí také pro studium živé hmoty: Pozorované struktury hmoty jsou odrazem struktury vědomí.

Pojem vrstveného řádu poskytuje také správnou perspektivu pro fenomén smrti. Viděli jsme, že sebeobnovování - rozpad a opětovná výstavba struktur v neustálých cyklech - je podstatným aspektem všech živých systémů. Avšak struktury, které jsou vždy znovu nahrazovány, jsou ze svého hlediska živé organizmy. Z jejich pohledu je sebeobnova většího systému jejich vlastní cyklus zrození a smrti. Vznik a zánik se tedy jeví jako ústřední aspekt sebeorganizace, jako vlastní podstata života. Skutečně se všechny živé bytosti kolem nás obnovují v každé době, což znamená, že také všechno kolem nás v každé době umírá. "Stojíš-li na louce na vrcholu pahorku a pečlivě se rozhlížíš, pak prochází prakticky všechno, co můžeš vidět, procesem umírání", píše Lewis Thomas. Ale za každý organizmus, který zaniká, rodí se jiný. Smrt tedy není opakem života, nýbrž jeho podstatným aspektem.

Ačkoliv smrt je podstatným aspektem života, všechny organizmy neumírají. Jednoduché jednobuněčné organizmy, jako jsou bakterie a améby, se množí buněčným dělením a žijí tak dále ve svém potomstvu. Bakterie kolem nás jsou v podstatě tytéž, které obývaly Zemi již před miliardami roků, ale rozčlenily se do nesčíslných organizmů. Tento způsob života beze smrti byl během dvou třetin

průběhu evoluce jediným způsobem života. V této ohromně dlouhé době nebylo žádné stárnutí a žádná smrt, ale také ne mnoho rozdílnosti - nebyly žádné vyšší formy života a neexistovalo sebeuvědomění. Potom, asi před miliardou roků, prošla evoluce mimořádným zrychlením a vytvořila velké množství forem. Za tím účelem "musel život vynalézt sex a smrt", píše Leonard Shlain. "Bez sexu neexistuje žádná mnohotvárnost, beze smrti žádná individualita". Od té doby začaly vyšší organizmy stárnout a umírat, a individua párovat svoje chromozómy v pohlavním rozmnožování, čímž se vytvářela enormní genetická mnohotvárnost, v níž mohla evoluce probíhat mnohotisíckrát rychleji.

S těmito vyššími životními formami se také vyvíjely vícevrstevné systémy, systémy, které se samy ve všech rovinách obnovují a tím udržují v chodu nepřetržité cykly zrození a smrti všech organismů v celé rozvětvené struktuře. Tento vývoj nás přivádí k otázce místa člověka v živém světě. My se rovněž rodíme a musíme zemřít; znamená to tedy, že jsme částmi větších systémů, které se stále obnovují? Zdá se, že tomu vskutku tak je. Jako všichni ostatní živí tvorové náležíme k ekosystémům a také vytváříme své vlastní společenské systémy. Nakonec existuje ještě ve vyšší rovině biosféra, ekosystém celé planety, na kterém konec konců závisí naše přežití. Obvykle nepokládáme tyto větší systémy za individuální organizmy jako rostliny, zvířata nebo lidi, ale právě to teď činí nová vědecká hypotéza na nejvyšší, nám ještě přístupné rovině. Detailní průzkumy způsobu, kterým biosféra, jak se zdá, řídí chemické složení vzduchu, teplotu zemského povrchu a mnohé jiné aspekty planetárního prostředí, přivedly chemika Jamese Lovelocka a mikrobioložku Lynnu Margulisovou k výroku, že tyto fenomény jsou jen tehdy pochopitelné, jestliže pohlížíme na planetu jako na jeden jediný živý organizmus. Když si uvědomili, že tato jejich hypotéza představuje znovuzrození významného antického mýtu, oba vědci ji nazvali "hypotézou Gaia" podle řecké bohyně Země.

Nazírání na naši Zemi jako na živou, jež hrálo v naší kulturní historii významnou úlohu, dramaticky ožilo, když kosmonauti bylo schopni poprvé v dějinách lidstva pozorovat naši planetu z kosmického prostoru. Uviděli Zemi v celé její zářící kráse - modrý a bílý globus plující v hluboké černi kosmu - a byli tím hluboce vzrušeni. Mnozí kosmonauti od toho okamžiku prohlašovali, že to byl hluboký spirituální zážitek, který úplně změnil jejich vztah k Zemi. Nádherné snímky Země v její celistvosti, které kosmonauti přinesli, se staly mocným novým symbolem ekologického hnutí; snad jsou nejvýznamnějším výsledkem celého vesmírného programu.

Co kosmonauti a před nimi nesčetní muži a ženy na zemi chápali intuitivně, potvrzuje se nyní vědeckým zkoumáním, jak je v Lovelockově knize popsáno do všech podrobností. Planeta se nejen hemží životem, nýbrž se zdá sama živou bytostí z vlastní síly. Veškerá živá hmota na Zemi tvoří spolu s atmosférou, s oceány a s pevninami komplexní systém, který disponuje všemi znaky sebeorganizace. Setrvává v pozoruhodném stavu chemické a termodynamické nerovnováhy a je schopen ohromným množstvím rozličných pochodů regulovat prostředí planety tak, aby se udržovaly optimální poměry pro evoluci života.

Tak například nikdy nebylo klima na Zemi životu zcela nepříznivé od doby, kdy se zhruba před čtyřmi miliardami roků vyskytly první životní formy. Během této dlouhé periody sluneční záření zesílilo přinejmenším o 30 procent. Kdyby Země byla jednoduše pevným, neživým objektem, pak by teplota jejího povrchu sledovala křivku vyzařování sluneční energie, což by znamenalo, že by celá Země musela být po více

než jednu miliardu roků zmrzlou koulí! Ale máme geologické důkazy, že takové životu nepřátelské podmínky nikdy neexistovaly. Během celé evoluce života si naše planeta udržovala poměrně konstantní povrchovou teplotu asi tak, jako si lidský organizmus udržuje stálou teplotu přes rozdílné poměry v prostředí.

Podobné formy autoregulace lze pozorovat také na jiných vlastnostech prostředí, jako na chemickém složení atmosféry, na obsahu soli v oceánech a rozložení stopových prvků v rostlinách a zvířatech. Všechno je regulováno složitými kooperativními souvislostmi, na nichž lze poznat vlastnosti sebeorganizujících systémů. Země je tedy živým systémem; nefunguje jenom jako organizmus, nýbrž se zdá, že **skutečně** organizmem je - Gaia, živá planetární bytost. Její vlastnosti a aktivity se nedají předvídat ze souhrnu jejích částí; každá jednotlivá část jejího tkaniva je spojena s každou jinou částí a všechny na sobě navzájem závisejí; její četné cesty komunikace jsou vysoce složité a nelineární. Její forma se vytvořila v průběhu miliard let a ještě se stále vyvíjí. Tato pozorování se uskutečnila sice v rámci vědeckého zkoumání, ale zdaleka přesahují hranice přírodní vědy. Jako u mnoha jiných aspektů nového paradigmatu se zde projevuje hluboký ekologický vhled, který je konec konců spirituální povahy.

(Pokračování příště)

V. Glosy

Glosa druhá: Na pevnině

Zdeněk Rieger

Motto: **Prostor je to, co poskytuje místo,**
t.j. dává příležitost ke vzniku a existenci.

Z. Neubauer: TAO biologie

Jakmile překročíme hranice ostrova rodiny (Ora), ocitneme se na jeho pevnině. Pevnina je autonomním prostorem v prostoru, nacházejícím se uvnitř prostorů prostoru - dovolme si to takhle říci, i když je to jen pokus o vyslovení mnohonásobné verze světa. A také zmínka o dalším prostoru: o prostoru prostorem neomezené imaginace. Imaginace, která je velkou příležitostí nejen pro nás, hosty Orů, ale samozřejmě i pro jejich obyvatele. Možná proto může být metafora ostrova rodiny, plovoucího v oceánu světa, srozumitelná a inspirující. Možná.

Pevnina Ora vyjadřuje aktuální podobu a stav oné části Ora, která se nachází nad hladinou Oceánu. Pevnina je tedy vnějším viditelným (i když ne vždy pozorovatelným) výrazem celistvosti Ora. A to i s jeho rezonancemi uvnitř svých vlastních struktur (děděných, přítomných a odkazovaných) a s rezonancemi s vlastní zónou Oceánu (s jejími hranicemi a horizonty) a se zónami ostatními. Proto je pevnina citlivým indikátorem stavu hladiny Oceánu, oné "cizí organizace" (Duss-von Werdt), s níž je Or různě strukturálně propojen.

Ale vraťme se ke chvíli, v níž překračujeme hranici Ora a vstupujeme na jeho pevninu. Tento krok bývá zajištěn rituálem otevíraných dveří. Je to rituál, který nám umožňuje být na pevninu vpuštěn. Je to zároveň první vyzvání ke vstupu do ekologie Ora (oio-logia, domácí řád). Té ekologie, o níž říká Neubauer, že je "partnerským soubytím zevnitř", "účastí, která nezkoumá věci, nýbrž svět, v němž tyto věci existují".

My, pozvaní na Or ke spoluřešení jeho problému, si nejdříve všímáme jeho přítomných a nepřítomných obyvatel a některých objektů, věcí. Zaměřuje se přitom na prostor *m e z i*. Na prostor *m e z i* jeho obyvateli. Na prostor *m e z i* obyvateli a objekty, věcmi. A na prostor uvnitř obyvatel (*m e z i* sebou samými v sobě) a uvnitř objektů. Tímto prostorem, v němž jsou uvedené dimenze zahrnuty, je **prostor transakční** (Boš). My postupně poznáváme jeho cíl (směr a smysl), obsah a formu. Vedení interakcemi v nitru transakčního prostoru, směřujeme k porozumění jazyku obyvatel Ora a ke zmapování problému, kvůli němuž jsme byli na pevninu pozváni a o němž se v transakčním prostoru jedná. Při mapování postupujeme od vyčleňování hrubých dichotomií na pevnině (teritoria, konstelace obyvatel a věcí, fyzikální vlastnosti...) přes popis rozdílů (změny v čase, odlišnosti v hodnocení...) až po zaznamenávání struktur a vzorců Ora. Samu pevninu zmapovat nemůžeme. Žádné území není mapou: kdyby jím bylo, nebylo by kam zbloudit (a tedy po-stoupit) a co

zpětně a kupředu hledat (a tedy po-chopit). Svět by se zaokrouhlil do vypočítatelné křivky poměru dvou sil: sil dosud zmapovaných a sil dosud nezmapovaných. Změna by - například - nebyla změnou a náhoda by nebyla náhodou: byly by logickým rámcem nepřetržitého lineárně se odvíjejícího a vyvíjejícího děje, sledu událostí (avšak ne příběhu). (I když - život by možná byl lehčí...) Ovšem: mapa je metaforou pro území (stejně, jako náš Or je metaforou pro rodinu) - a jako taková tedy mapa územím je: kdyby jím nebyla, zbloudili bychom v nepřetržitě cirkulující mozaice přítomné minulosti a přítomné přítomnosti a přítomné budoucnosti stále probíhající událostí, situací a scén. Mapa nám umožňuje se v této mozaice rámcově (t.j. v dohodnutém měřítku) zorientovat. A nejen to: dokáže nás přenést na území, které sami pravděpodobně nikdy nenavštívíme - a kde i přesto (anebo právě proto) můžeme roznítit zvrat (katastrofu). Mapa jakoby se v takovém případě stala zvětšeninou území, zvýrazňující např. až dosud nepovšimnutý detail. Může se tak stát přesnějším vyjádřením území nebo jeho části, než je území nebo jeho část samo. Díky mapě můžeme navštívit nejen historická sídla rodiny či její ložnici (Chvála), ale třeba i tajemné chodby v podzemí pevniny Ora - chodby, z nichž vystupují reálné či halucinované přeludy. Přeludy, jejichž skutečná podoba je jinak nepostižitelná. Tak, jako území. A jako mapy. Možná...

Ale vraťme se k našemu útržkovitému povídání. Když vstupujeme na pevninu Ora, vcházíme zároveň a možná především do jejího transakčního prostoru. Postupně poznáváme úroveň kontextuální jasnosti a přehlednosti tohoto prostoru. Pozorujeme, jak se projevuje ve struktuře a dynamice, v čase, v jazyce, ve vyjadřování emocí a také vzhledem k rozhraní mezi obyvateli na Oru a k hranicím Ora s Oceánem. Zároveň můžeme poznávat jeho obsah - především rodinná paradigmata v oblasti sdílení a sdělování životních orientací, intimity a osobní autonomie (Plaňava). A to vše znovu v kontextu se strukturou, dynamikou, jazykem, vyjadřováním emocí a s rozhraním a hranicemi na Oru. Všechny tyto součásti transakčního prostoru (a nelze je asi popsat všechny) nejsou autonomní (ani relativně), existují jen v neustálé energetické souhře, synchronní i s oním "nepřetržitým tancem energie" (Capra), o němž jsme se zmínili již v předcházející glose. Spoluvytvářejí tak těžiště Ora, jsou indikátorem jeho stability. Pro nás, hosty na Oru, není lehké se v nich orientovat. To především proto, že se připojujeme k Oru se svojí vlastní zkušeností s transakčním prostorem. K porozumění může přispět jen srozumitelný a potenciál členů rodiny respektující a povzbuzující přístup. Zkušenost naznačuje, že i metafora Ora může být takovým přístupem. Pevnina se mapuje lépe, než např. "systém. Dokážeme si ji představit. Nabízí nám - i díky vhodným technikám - více porozumět "domácímu řádu" Ora. Rodinám nedělá potíže naaranžovat si v terapeutické místnosti "pevninu svého Ora" a nalézt na ní každý svoje vlastní místo, určit si vzájemnou konstelaci (i nepřítomných či nežijících významných obyvatel, zvířat apod.). Dokáží si při mapování pevniny umístit důležité objekty, věci, artefakty. Poznali jsme díky tomu mnoho podivuhodných konstelací rozložení obyvatel na Oru, ale také mnoho významných garáží, polí, tajných komůrek a spodních zásuvek, zahrádek, oltářů a jiných prostor, podílejících se na příběhu Ora - a také na vzniku a vývoji jeho problému...

Malý příklad: všichni obyvatelé jednoho Ora se dohodli, že uprostřed jejich pevniny je důležitá "studna". Není v ní voda, nikdy nebyla, ale podle všech členů rodiny i přesto vznikla tato studna proto, aby se v ní mohli v případě potřeby napít. Nabídl

jsme jim, abychom do ní vstoupili. Zaujatě přijali. Byla to cesta k žábě na prameni. Bylo pak třeba tuhle žábu chvíli hýčkat, aby příliš rychle neuvolnila zdroj vměstnaných nevyjádřených emocí. Oněch emocí, kvůli nimž jeden z obyvatel tohoto Ora neustále zvracel - do té studny. To bylo poznání, důležité pro další spolupráci. Bez metafory Ora a jeho pevniny bychom dospěli k tomuto poznání jistě také. Ale možná s menší bezprostředností, možná nepatrně pomaleji a možná bez příjemného a zároveň inspirujícího zážitku z tvořivé spolupráce nás všech. Možná...

Existuje řada technik, využívajících metafory pevniny Ora. Zároveň je však možné při práci s rodinami o pevnině vůbec nemluvit. Stačí, když si my sami uvědomíme, na jaké půdě se nacházíme. Zvýší to naši citlivost i k těm nejjemnějším záchvěvům a ozvěnám, přicházejícím jakoby zdola - a z - a zároveň ze všech stran. Ozvěnám, které zní v atmosféře a v těle Ora. V těle, z něhož a v němž se pevnina nepřetržitě rodí, napojena na jeho pupeční šňůru, již saje sílu i proti této pupeční šňůře. A v atmosféře, která svým svébytným klimatem šíří zprávy z těla a z universa, v němž se nachází. Tento nepřetržitý řetězec vznikání zanikáním a zanikání vznikáním je jednou z podmínek existence Ora. Probíhá všude. A tělo je jeho substrátem. O těle proto přistě.

(Literatura autora.)

Starší zpráva o nebezpečných učitelích a příležitostech, které se zřikáme k vlastní škodě.

Michael Vančura

Tak špatně mi snad ještě nebylo, všechno okolo se točí a pohybuje jako uvnitř egyptské pyramidy obrácené naruby a složené ne ze zrníček písku, ale perlových, proužkovaných, pohybujících se hadů.

Vše co předcházelo - dieta po celý týden, půst poslední den a teorie - bylo důležité pro překonání toho nejhoršího, co nastalo za chvíli. Zvracení všeho byl jen začátek prožitku těla jako vyvržené kachny, jejíž vrazi odešli a ona už navždy zůstane ležet na stole (vlastně sedět - vleže by to bylo ještě horší, jak jsem věděl z teoretického úvodu). Časová kontrakce, nekonečnost muk Tantala a Prométhea, musím to vydržet až do vytržení všeho lidstva a dál.

Proč jsem si to vzal, co jsem od toho očekával, proč neležím v kádi s teplou vodou pod hvězdami nebo nevečeřím s veselými kamarády?

To, co se dál dělo ve vykuchané kachně, lze nejspíše popsat jako ztrátu, neexistenci, ale nikdy - předtím - existenci prožitku Já. A současně se to v kruhu vracelo k prvním zážitkům Já z dětství - šplhání nahoru, erotika, pupeční šňůra, vnitřní strana břicha.

Pak začalo všechno být hnědoruďé a já jsem byl to všechno a ještě uvnitř toho všeho a bylo to jak v jeskyních tvořených Prachovskými skalami obrácenými naruby, které mají svojí vlastní energii, pohyb, světlo a vše je řízeno neznámou silou, která postupně nebo spíše tu a tam se slévá, vstupuje do mě a dělá moje nápady

a myšlenky - a trvalo dlouhé hodiny, než jsem vůbec pochopil, rozpoznal, že jsou to moje myšlenky - a ty se zhmotňují, stávají doopravdy, vystupují z oceánu univerzálního vědomí, kde byly předtím všech.

Zhmotnění čísla 4, okénko amerických kamen, vtahován ústy Boha, kterého jsem škádlil, a za to za pupeční šňůru, láme se mi páteř a to vše pomalu zdlouhavě, obratel po obratli, jak se nořím do vagíny, prožívaje svůj vlastní porod obráceně.

A zničeho nic Pantheon, s významnými lidmi z mého života, kteří jsou zmrazeni v pózách.

Chci nahoru a padám, zachytávám se a znovu nahoru, někdy mi pomohou, jindy se vystavuji riziku, které vnímám. Nechci spadnout dolů, za urážku božstva, blasfemie se trestá. Houževnatost kořenů umožňuje lézt a lézt.

Až úplně nahoru jsem se nikdy nedostal. Možná ve změněné podobě jako vlk, který padá přes vrcholky všech božstev tvořených obrovskými bílými květy.

Po letech trápení s Axolotlem, Mexickým mlokem jeskynním, který pozoruje svět, i když zlatýma očkama, jsem tedy vlk. Bitevní loď, worrier, válečník, vlk.

Radost z pohybu a síly kontrolované poznáním, že je stále něco a vždy bude něco většího, než jsem já, co není k překonávání vhodné, čeho jsem teď součástí, tak jako všichni, kteří se vážně vydali "na cestu k...", kteří byli spolknuti svým vlastním rozšířeným vědomím.

Něco většího, než jsem já, úcta, pokora, obdiv, numinosita prožitku. Bůh, který je vysoko a který je i v nás, Bůh, který není religiozní, ale který sám je pokorou před něčím větším, než jsme my sami.

Pokora a poznání, že žádná kontrola, kterou si na sebe bereme, není tak dobrá jako otevření se tomu, co je silnější než my, poddání se tomu a pokora před tím. Něco úplně nového, čemu nás nikdo nemusí učit.

Leknutí při vypnutí magnetofinu vedlo k šipce letící dolů a dolů do hloubky až k prvnímu leknutí, které jsem na světě zažil, když jsem se narodil.

Téměř doslovný přepis jednoho školního sezení, které jsem díky své škole Filozofické fakultě Univerzity Karlovy dobrovolně mohl absolvovat v Sadské u Poděbrad někdy během svých studií.

Zápis aktualizuji v době, kdy drogy jako heroin a halucinogeny jako LSD jsou považovány za stejné zlo.

Obhajuji ty látky, které v bezpečném prostředí, v připravené situaci v instruované skupině, v nepotlačující kultuře, umožní prožít bazální zážitek sama se sebou, který prožít všemi se stává součástí kultury: ztráty důležitosti vlastního prosazení se jako ideálu; možnost ztráty kontroly, aniž bychom přestali existovat; prožitek něčeho většího než jsme my, co je současně naší součástí a co konstituuje lidský přesah za hranice vnímání "jenom sebe sama" jako smysluplnou entitu; prožitek největšího učitele, kterého máme každý sám v sobě, ač je větší než jsme my i prožitek transformativní síly, která se neomylně zaměří na to, co je právě teď právě pro tebe důležité; prožitek trvání něčeho, co tě učí tak dlouho, až tě to naučí, co tě má a nepustí, abys mohl na Einsteinovu otázku, zda je vesmír bezpečný, pro sebe odpovědět Ano.

**INSTITUT RODINNÉ TERAPIE V PRAZE,
INSTITUTE OF FAMILY THERAPY V LONDÝNĚ
ASOCIACE MANŽELSKÝCH A RODINNÝCH PORADCŮ
EUROPEAN FOUNDATION FOR FAMILY STUDIES**

oznamují pořádání

ÚVODNÍHO KURSU RODINNÉ A MANŽELSKÉ TERAPIE

Účastníci tohoto jednoročního kursu se seznámí s principy rodinné systemické terapie a s možnostmi praktické aplikace v klinické práci. Hlavní důraz školení bude zpočátku kladen o rozšíření teoretických znalostí. Účastníci získají přehled o nejdůležitějších modelech rodinné terapie a o teoretických koncepcích a přístupech. V praktické části kursu se účastníci také seznámí s některými základními technikami práce s rodinou.

Absolventi tohoto základního kursu budou mít možnost přihlásit se do praktického výcviku v rodinné a manželské terapii, která bude navazovat na původní kurs. V této fázi výcviku bude důraz kladen především na klinickou práci, kde by frekventanti výcviku pracovali pod pravidelnou supervizí zkušených rodinných a manželských terapeutů.

S ohledem na změny, které probíhají v systému zdravotní péče a s rostoucí potřebou odborníků v řadě oborů rozšířit své znalosti a dovednosti v práci s rodinou, je naším cílem zpřístupnit kurs pracovníkům v co nejširší řadě profesí (psychologové, psychiatři, rodinní lékaři, sociální pracovníci, dětské sestry, pedagogové). Dobře fungující rodina je základ lidské společnosti a mnohým onemocněním, rizikům a škodám lze předejít v rodinném společenství. Aplikace principů rodinné terapie má proto široké uplatnění v nejrůznějších oblastech.

Tento program nabízí společně Institute of Family Therapy v Londýně, Institut rodinné terapie v Praze, Asociace manželských a rodinných poradců a European Foundation for Family Studies. Výuku v úvodním kursu i v plánovaném pokračování výcviku budou zajišťovat přední odborníci z České republiky a z Londýnského institutu. Znalost angličtiny není podmínkou. Pokračovací výcvik v rodinné a manželské terapii bude navazovat na úvodní kurs a bude koncipován tak, aby podpořoval akreditačním kritériím uznávaným v ES.

Rádi bychom dostali písemnou zprávu v případě Vašeho zájmu do konce srpna 1993, abychom mohli přesněji naplánovat počet účastníků a s tím související finanční rozpočet.

Pište na adresu:

**EUROPEAN FOUNDATION FOR FAMILY STUDIES
SOKOLSKÁ 54
121 39 PRAHA 2**

Errata ...

Kontext č. 1/1993

Na str. 34 v materiálu Glosy od Z. Riegera ve 12 řádku odspoda je třeba opravit si místo slova nejsou na slovo jsou. Správný text zní: "Poznáme, že hranice Ora jsou ve stavu neustále probíhajícími fluktuací."

V druhém odstavci, 5 řádek shora má být samozřejmě slovo obrysů.

Omlouváme se autorovi.